

לקוטי תורה • פרשת ואתחנן • מאמר 5

ביאור הדברים ע"פ וידעת היום כו'

ביאור על "וידעת היום"

יש שתי בחינות של דעת בה': דעת תחתון, הנולדת מהבנה ותופסת את ה' כפי שהוא ממלא את העולמות, ודעת עליון, ששורשה בכתר ומגיעה אל האור שלמעלה מן העולמות. "וידעת היום" קורא לנו להמשיך דעת עליונה זו אל תוך האמונה, כאן בעולם הזה, באמצעות התורה והמצוות, ולהכין בכך את הזמן שבו "מלאה הארץ דעה".

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/5

הנקודה

יש שתי בחינות של דעת בה: דעת תחתון, הנולדת מהבנה ותופסת את ה' כפי שהוא ממלא את העולמות, ודעת עליון, ששורשה בכתר ומגיעה אל האור שלמעלה מן העולמות. "וידעת היום" קורא לנו להמשיך דעת עליונה זו אל תוך האמונה, כאן בעולם הזה, באמצעות התורה והמצוות, ולהכין בכך את הזמן שבו "מלאה הארץ דעה".

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

בספר דברים נאמר "אתה הראת לדעת", ואחר כך שוב: "וידעת היום" — מדוע הדבר נאמר פעמיים? אדמו"ר הזקן פותח בעיקרון: לכל מדה שבקדושה יש מקבילה בקליפה, שיכולה להתנגד לה, ורק לה. אהבה זרה מתנגדת לאהבה שבקדושה, ולכן קלות הדעת של הפלשתיים יכולה לסתום את בארותיו של אברהם, אך לא לאחר שיצחק, שמדתו היא יראה, חפר אותן מחדש; ואהבה ויראה יחד הן מעבר להישג ידה של הסטרא אחרא. מדתו של יעקב, תפארת, מרחיקה לכת: כקו האמצעי הנמשך מכתר, היא מאחדת את חסד וגבורה, ולכן היא "אמת", שאינה ניתנת להפסקה. הארת כתר זו היא דעת, שנותנת למדות את חיותן ואת קיומן; משה הוא בחינת דעת זו שבתוך יעקב. מלכות, שהיא אמונה, מקבלת מדעת, ובכל זאת, כבחינה האחרונה שבה נעוץ תחילתו, היא כתר הכולל בתוכו את כתר עצמו, את האור שלמעלה מן העולמות. לעתיד לבוא תתמלא מלכות בדעת; כעת, באמצעות התורה והמצוות, אנו ממשיכים את הדעת העליונה אל תוך האמונה, ומגלים שהוי' ואלקים אחד.

מבנה

1	השאלה, וכוח המתנגד למקבילו	11-3
	מדוע נאמר שוב "וידעת"? כל מדה שבקליפה יכולה להתנגד רק למקבילתה שבקדושה: אהבה זרה יכולה להתגבר על אהבה העומדת לבדה, אך לא על אהבה המצטרפת ליראה.	
2	בארות, עדרים והבריח התיכון	4-5
	הפלשתיים סתמו את בארות אברהם, אך לא את הבארות שיצחק חפר מחדש; אהבה ויראה יחד מגלגלות את האבן; יעקב, הקו האמצעי הנמשך מכתר, הוא אמת שאינה ניתנת להפסקה.	
3	יעקב כווי"ו של השם	6-7
	יעקב ממשיך את אור החכמה והבינה למטה, אל המלכות, שבה אין לרע יניקה; לכן מדתו נקראת אמת, ו"הקדוש ברוך הוא" מתייחס לתפארת.	
4	דעת, משה, ואמת לעומת אמונה	8-13
	הארת כתר שבתפארת היא דעת, חיותן של המדות; דעת היא אמת, כשהדבר עצמו נראה, ואילו מלכות היא אמונה, שמאמינה ומודה; משה הוא בחינת דעת שבתוך יעקב.	
5	מלכות ככתר	14-20
	בדומה לאור השמש החוזר מן הארץ, מלכות היא כתר מלמטה למעלה; האמונה מגיעה אל האור שלמעלה מן העולמות, שדעת אינה יכולה לתפוס; אהבת יעקב לרחל, ועקרותה של רחל עד שהדעת מעוררת רחמים.	

לעתיד לבוא תתמלא מלכות בדעת; כעת כל גילוי עולה ויורד, והקליפה לובשת צורה הפוכה לגילוי של כל תקופה: אמונות כוזבות בבית ראשון ושנאת חינם בבית שני.

באמצעות התורה והמצוות הנמשכות אל תוך האמונה, "היום", בעולם הזה, נמשכת אל האמונה הדעת העליונה של האור שלמעלה מן העולמות: הוי' הוא אלקים.

אמונה אמונה מלכות: להאמין ולהודות במה שאדם אינו רואה; ככתר, היא מגיעה אל האור שלמעלה מן העולמות.	מקבילה (זה לעומת זה) זה לעומת זה לכל מדה שבקדושה יש כוח מקביל בקליפה, שיכול להתנגד לה, ורק לה.
אור חוזר אור חוזר אור החוזר כלפי מעלה מנקודת הסיום של הירידה; הוא עושה את מלכות לכתר מלמטה למעלה.	אהבה זרה אהבה זרה אהבה המופנית כלפי דבר שאינו ה'; היא בנאה של האהבה שבקדושה, ולעיתים יכולה להתגבר על אהבה לבדה, אך לא על אהבה המצטרפת ליראה.
האור המקיף את כל העולמות (סובב כל עלמין) סובב כל עלמין אורו של ה' כפי שהוא למעלה מן העולמות; דעת אינה יכולה לתפוס אותו, ואפשר להגיע אליו רק באמצעות האמונה, והוא יתגלה לעתיד לבוא.	אמת אמת מדתו של יעקב, תפארת: הקו האמצעי המאחד את שני הצדדים ונמשך מכתר, ולכן אין לו מקבילה ואין הוא נקטע.
שתי בחינות של דעת דעת תחתון ודעת עליון דעת תחתון, הנמשכת מבינה, תופסת את האור הממלא את העולמות; דעת עליון, הנמשכת מכתר, מכירה את האור המקיף אותם.	דעת דעת הנקודה הפנימית של תפארת והארת כתר; היא נותנת למדות את חיותן ואת קיומן, ותופסת את האלוקות כאילו רואים אותה.

קטע 1 • 11-3

השאלה, וכוח המתנגד למקבילו

1 ביאור הדברים ע"פ וידעת היום¹ כו'

ביאור הדברים על הפסוק "וידעת היום" וכו'

כותרת זו מציינת שהמאמר הוא ביאור, הרחבה והעמקה בפסוק "וידעת היום... והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים" (דברים ד, לט). המאמר כולו עוסק בתוספת שיש בקריאה השנייה "לדעת".

2 ולעיל מיניה כתיב אתה הראת לדעת^{2,3} וא"כ מהו עוד וידעת כו'. הנה ע"ס [עשר ספירות] דקדושה וכנגד זה עשר כתרי מסאבותא והם זה לעומת זה⁴ אברהם חסד דקדושה וישמעאל חסד דלעומת זה.

מעט לפני כן נאמר: "אתה הראת לדעת". אם כן, מה מוסיפה האמירה הנוספת "וידעת" וכו'? הנה, יש עשר ספירות של קדושה, וכנגדן עשר כתרי טומאה, והן "זה לעומת זה". אברהם הוא חסד של קדושה, וישמעאל הוא החסד של הצד שכנגד.

בדברים ד, לה כבר נאמר: "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים", ולכן שואל אדמו"ר הזקן מה מוסיפה האמירה הנוספת "וידעת" שבפסוק לט. תשובתו, בסוף המאמר, היא שיש שתי בחינות של דעת. תחילה הוא מביא עיקרון: לעשר הספירות של הקדושה יש תמונת ראי, "עשר כתרי טומאה", שכן ה' ברא "זה לעומת זה". אברהם מבטא את החסד הקדוש, את האהבה, וישמעאל את החסד של הצד האחר.

ופי' אברהם שיצא ממנו ישמעאל^{5,6} שיצא ונפרד ממנו כפירוד הסיגים מן הכסף כו' יצחק גבורה דקדושה וכנגדו גבורה דקליפה.

הפירוש של "אברהם שממנו יצא ישמעאל" הוא שישמעאל יצא ממנו ונפרד ממנו, כמו שסיגים מופרדים מן הכסף וכו'. יצחק הוא גבורה של קדושה, וכנגדה גבורה של קליפה.

בתלמוד ובמדרש נאמר "אברהם שממנו יצא ישמעאל". אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "יצא" כהפרדה: ישמעאל הופרד מאברהם, כשם שמסלקים סיגים מן הכסף. בדומה לכך, יצחק מבטא גבורה של קדושה, יראה וריסון, וגם לה יש מקבילה בקליפה, הכוחות המסתירים את האלוקות.

אבל אין ישמעאל כנגד יצחק. כי אין ביכולת כל מדה שבלעומת זה להיות מנגד רק למדה שכנגדו בקדושה.

אבל ישמעאל אינו כנגד יצחק, כי אין למידה כלשהי של הצד שכנגד יכולת להתנגד אלא למידה המקבילה לה בקדושה.

זהו העיקרון המרכזי של המאמר: כל כוח של הצד האחר יכול להתנגד רק למקבילו שלו בקדושה. ישמעאל, עיוות של האהבה, עומד כנגד אהבתו של אברהם, אך אין לו אחיזה ביראתו של יצחק.

3 והאהבה זרה היא מנגד לאהבה דקדושה. וזהו זה לעומת זה. כי שתייהן הן מדות שוות רק חסד דקדושה הוא אהבה לאלקות והמנגד לזה הוא אהבה זרה חסד דקליפה.

אהבה זרה מנוגדת לאהבה שבקדושה, וזהו "זה לעומת זה". שתייהן מדות דומות, אלא שחסד שבקדושה הוא אהבה לאלקות, ואילו מה שמנוגד לו הוא אהבה זרה — חסד שבקליפה.

אהבה זרה היא תשוקה המופנית לכל דבר שאינו ה'. היא תמונת־מראה מדויקת של אהבה שבקדושה: שתייהן אותו רגש, אהבה, וההבדל ביניהן הוא רק במושא האהבה. לכן הן יכולות להתנגד זו לזו.

אבל אינה מנגדת לבחי' גבורה דקדושה שהוא מדת היראה והפחד, ור"ל [ורוצה לומר] שלגבי בחי' אהבה דקדושה תוכל האהבה זרה להתגבר לפעמים ע"ד ולאום מלאום יאמץ משא"כ ע"י שיצטרף ג"כ מדת היראה דקדושה.

אבל היא אינה מנוגדת לבחינת גבורה שבקדושה, שהיא מדת היראה והפחד. כלומר, ביחס לבחינת האהבה שבקדושה, אהבה זרה יכולה לפעמים להתגבר, על דרך "ולאום מלאום יאמץ"; אך לא כך כאשר מצטרפת אליה גם מדת היראה שבקדושה.

אין לאהבה זרה יחס מקביל כזה עם יראה שבקדושה. כאשר האהבה לה' עומדת לבדה, אהבה זרה יכולה לפעמים לגבור עליה, כפי שאמר ה' לרבקה על התאומים שבכבנה: "ולאום מלאום יאמץ" — שני כוחות מקבילים מתמודדים זה עם זה, ופעם זה גובר ופעם זה. אך כאשר מצטרפת לאהבה גם יראה שבקדושה, התמונה משתנה.

הנה לגבי בחינה זו אין כח כלל באהבה זרה לעמוד כלל והיינו לפי שאינה כלל הלעומת זה של היראה עד שיהי' [שיהיה] שייך ע"ז אפילו לעתים ענין ולאום מלאום יאמץ.⁷

הרי שביחס לבחינה זו אין לאהבה זרה שום כוח לעמוד כלל. הטעם לכך הוא שאינה כלל המקבילה של היראה, ולכן לא שייך בה אפילו לפעמים עניין "ולאום מלאום יאמץ".

אהבה המצטרפת ליראה אינה יכולה להתגבר על אהבה זרה כלל, מפני שאין באהבה הזרה דבר המקביל ליראה. כשאין כוח נגדי מקביל, אין מאבק; לכן גם היתרון הזמני המתואר בפסוק אינו שייך כאן.

קטע 2 • 41-5

בארות, עדרים והברית התיכון

4 וזהו ענין שבארות שחפר אברהם סתמום פלשתים אחרי מות אברהם⁸ כי פלשתים לצנים⁹ היו בחי' הוללות ושמחה דקליפה

זהו ענינם של הבארות שחפר אברהם, והפלשתים סתמו אותן לאחר מות אברהם. הפלשתים היו לצנים, [כלומר] בחינת ההוללות והשמחה של הקליפה.

בראשית כ"ו, י"ח מספר שלאחר מות אברהם סתמו הפלשתים את הבארות שחפר. הגמרא מכנה את הפלשתים לצנים; בלשון אדמו"ר הזקן הם מסמלים את ההוללות והשמחה הריקה של הקליפה, הניצבות כנגד האהבה השמחה והמלאה של אברהם.

ולכן אחרי מות אברהם היינו בהסתלקות האהבה דקדושה יש יניקה לחיצונים מהבארות שהוא בחי' אהבה הנמשכת כמים שמבחי' אברהם והיינו להיותן לעומת זה של בחי' זו דקדושה

לכן, לאחר מות אברהם — כלומר, כאשר האהבה שבקדושה הסתלקה — יכלו החיצונים לינוק מן הבארות, שהן בחינת האהבה הנמשכת כמים, מבחינתו של אברהם. זאת משום שהם עומדים כנגד בחינה זו שבקדושה.

באר היא אהבה הנמשכת כמים, מידתו של אברהם. כאשר האהבה שבקדושה הסתלקה עם אברהם, יכלו החיצונים — הפלשתים — להיוון ממנה ולסתום אותה, משום שהשמחה הקלילה עומדת כנגד האהבה השמחה.

אבל ע"י חפירה דיצחק שחפר עוד הבארות הללו דאברהם לא נפסקה עוד נביעתם שאין להוללות ושמחה דקליפה יכולת כלל לעמוד נגד מדת היראה והפחד דקדושה שהרי אינן כלל לעומת זה של היראה כו'.

אבל על ידי חפירתו של יצחק, שחפר שוב את הבארות האלה של אברהם, נביעתן כבר לא נפסקה. שכן להוללות ולשמחה של הקליפה אין כלל כוח לעמוד כנגד מידת היראה והפחד שבקדושה, שהרי הן אינן עומדות כלל כנגדה, וכן הלאה.

יצחק חפר שוב את אותן בארות, ומאז הן המשיכו לנבוע. הטעם לכך הוא שמידתו של יצחק היא יראה ופחד, ולהוללות אין כוח לעמוד כנגד היראה, משום שאינה עומדת כנגדה.

ועמ"ש ע"פ אלה תולדות יצחק¹⁰ וסד"ה ויהי בשלח פרעה כו' ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים¹¹ ע"ש.

ועיין במה שנכתב על הפסוק "אלה תולדות יצחק", ובסוף המאמר הפותח במילים "ויהי בשלח פרעה" וכו', על הפסוק "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים"; עיין שם.

אדמו"ר הזקן מפנה את הקורא לשני מאמרים קשורים בתורה אור: המאמר על "אלה תולדות יצחק" (בראשית כ"ה, י"ט), ולסוף המאמר הפותח במילים "ויהי בשלח פרעה את העם", העוסק בכך שה' לא הנהיג את ישראל "דרך ארץ פלשתים" (שמות י"ג, י"ז).

ועמ"ש כפ' חקת ע"פ באר חפרוה שרים¹² וע' בזהר פ' צו (דל"ב ע"א) ובפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] שם.

ועיין במה שנכתב בפרשת חוקת על הפסוק "באר חפרוה שרים"; וכן עיין בזהר, פרשת צו (דף ל"ב ע"א), ובפירוש הרמ"ז שם.

מקורות נוספים: המאמר בפרשת חוקת על שירת הבאר, "באר חפרוה שרים" (במדבר כ"א, י"ח), והזהר בפרשת צו עם פירושו של רבי משה זכות, הרמ"ז. בקטע בזהר נדרש הפסוק "וישב יצחק ויחפור את בארות המים" (בראשית כ"ו, י"ח) על הושענא רבה, היום שבו נחתם הדין שהחל בראש השנה: יצחק, גבורה, ממשיך את כוחות הגבורה אל כנסת ישראל כדי לעורר את המים, שכן הגשמים יורדים לעולם באמצעות הגבורה.

והנה גם בחינת יצחק שהוא מדת היראה ופחד דקדושה כשהיא רק לבדה יש לה ג"כ מנגד מבחינת הגבורה דקליפה

והנה גם לבחינת יצחק, שהיא מידת היראה והפחד שבקדושה, יש מתנגד מבחינת הגבורה של הקליפה כאשר היא עומדת לבדה,

| כעת בא סייג: גם ליראתו של יצחק, כשהיא עומדת לבדה, יש בחינה מקבילה — הגבורה של הקליפה.

וכמו יראה רעה או כעס וכו' כי אף שע"פ רוב יש כח ועוז בכל מדה דקדושה לבטל המדה דקליפה המנגדת לה

כגון יראה רעה או כעס וכו'. שכן אף שעל פי רוב יש בכל מידה שבקדושה כוח ועוז לבטל את מידת הקליפה המתנגדת לה,

| הבחינה המקבילה מתבטאת ביראה רעה — פחד המופנה כלפי דבר שאינו ה' — או בכעס; שניהם עיוותים של גבורה. בדרך כלל יש לכל מידה שבקדושה די כוח לבטל את מקבילתה השלילית.

כי יש יתרון לצד הקדושה על הקליפה כיתרון האור¹³ מהחושך. עכ"ז [עם כל זה] לפעמים נאמר ולאום מלאום יאמץ כנ"ל.¹⁴

משום שלצד הקדושה יש יתרון על הקליפה, כיתרון האור מן החושך. ואף על פי כן, לפעמים נאמר "ולאום מלאום יאמץ", כנזכר לעיל.

| הקדושה גוברת על הקליפה כשם שהאור גובר על החושך (קהלת ב', י"ג), שכן מעט אור דוחה הרבה חושך. ואף על פי כן, כשם שהיה עם שני העמים ברחמה של רבקה, יש זמנים שבהם הבחינה המקבילה גוברת.

5 והיינו דוקא נגד מדה א' דקדושה אבל ע"י הצטרפות והתכללות גם המדה השנית דקדושה להיות התכללות אהוי"ר [אהבה ויראה] אז לא יוכלו המנגדים שבלעומת זה לנגוע בהן.

הדבר נכון דווקא כאשר מדובר במידה אחת של קדושה. אך כאשר מצטרפת אליה גם המידה השנייה של הקדושה, והמידות נכללות זו בזו — כלומר, אהבה ויראה נכללות זו בזו — אזי המנגדים שבסטרא אחרא אינם יכולים לגעת בהן.

| הפגיעות שתוארה עד כה קיימת רק כאשר מידה קדושה אחת עומדת בפני עצמה. כאשר אהבה ויראה משולבות זו בזו, כוחות הסטרא אחרא אינם יכולים לגעת בהן כלל, משום שאין להם מקבילה לצירוף הזה.

ועי' נאמר ונאספו שמה¹⁵ כל העדרים וגללו את האבן מע"פ הבאר כו' כל העדרים דייקא היינו התכללות המדות ואזי וגללו את לב האבן¹⁶ המטמטם הלב כו'.

ועל כך נאמר: "ונאספו שמה כל העדרים, וגללו את האבן מעל פי הבאר" וכו'. "כל העדרים" דווקא — כלומר, התכללות המידות; ואז "וגללו" את "לב האבן" המטמטם את הלב וכו'.

אדמו"ר הזקן דורש כך את הפסוק בבראשית כ"ט, ג': הרועים יכלו לגלול את האבן הכבדה מעל הבאר רק כאשר "כל העדרים" נאספו — כלומר, כאשר כל המידות מצטרפות זו לזו. האבן היא "לב האבן" (יחזקאל י"א, י"ט), האטימות החוסמת את תחושת הלב כלפי ה'; היא מתגלגלת הצידה כאשר האהבה והיראה מצטרפות.

אמנם כ"ז [כל זה] במדות חו"ג [חסד וגבורה] אבל בחי' יעקב הוא בריח התיכון ומדתו אמת¹⁷ שהוא הארה מכתר.

אולם כל זה אמור במידות חסד וגבורה. בחינת יעקב היא "הבריח התיכון", ומידתו אמת, שהיא הארה מכתר.

גם אהבה ויראה כשהן מצטרפות הן שתי מידות הקשורות זו בזו. מידתו של יעקב שונה: הוא "הבריח התיכון" של המשכן, שעבר בתוך כל הקרשים (שמות כ"ו, כ"ח), ומידתו אמת — הארה מכתר, הבחינה שמעל השכל והרגש כאחד.

והיינו להיות כי התפארת הוא המחבר חו"ג [חסד וגבורה]¹⁸ וזהו ענין יושב אהלים^{19, 20, 21, 22, 23, 24} כמ"ש בזהר ס"פ תרומה (דקע"ה ע"ב).²⁵ ויקרא (י"ב ב').²⁶ וישלח (קס"ז ב').²⁷

והיינו משום שתפארת היא המחברת בין חסד לגבורה. וזהו ענין "יושב אהלים", כמובא בזהר, סוף פרשת תרומה (דף קע"ה ע"ב); ויקרא (י"ב ע"ב); וישלח (קס"ז ע"ב).

תפארת, הספירה של יעקב, היא מטבעה נקודת החיבור בין חסד לגבורה. לכן יעקב נקרא "יושב אהלים" בלשון רבים (בראשית כ"ה, כ"ז): הזוהר מסביר שהוא אוחד בשני הצדדים כאחד.

ועיין ברכות תולדות פי' ס"ג יושב אהלים שני אוהלים²⁸ אהלו של שם ואהלו של עבר, רומז ג"כ לשני משכנין עילאין²⁹ תשבי"כ [תורה שבכתב] ותשבע"פ [תורה שבעל פה].

ועיין במדרש רבה, תולדות, פרק ס"ג: "יושב אהלים" — שני אוהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר. הדבר רומז גם לשני המשכנים העליונים: תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

המדרש אומר ששני האוהלים היו בתי המדרש של שם ועבר. אדמו"ר הזקן מוסיף ששני האוהלים רומזים גם ל"שני המשכנים העליונים" שבזוהר, המקבילים לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה.

ואפשר תשכ"כ [תורה שבכתב] נקי אהלו של שם³⁰ שכל התורה היא שמותיו³¹ של הקב"ה (ועי' זח"א [זהר חלק א] בראשית ד"נ ע"ב.³²

ואפשר שהתורה שבכתב נקראת "אהלו של שם", מפני שכל התורה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא. (ועיין בזוהר, חלק א', בראשית, דף נ' ע"ב.)

הוא מציע מדוע התורה שבכתב נקראת "אהלו של שם": "שם" הוא גם כינוי, וכל התורה מורכבת משמותיו של ה'. לאחר מכן הוא פותח סוגריים ובהם מקורות נוספים, ובראשם קטע בזוהר המסביר כיצד יעקב מחבר את התורה שבכתב ואת התורה שבעל פה.

ועי' עוד מענין יושב אוהלים ברבות וישלח פעי"ט³³ בחקתי סי"פ ל"ו. במדבר³⁴ פרשה ג' דרי"ד א'. נשא פייג³⁵ גבי ביום השני הקריב נתנאל³⁶. ובפ' דברים).³⁷

ועיין עוד בעניין "יושב אוהלים" במדרש רבה: וישלח, פרק ע"ט; בחוקותי, סוף פרק ל"ו; במדבר, פרשה ג' (דף רי"ד ע"א); נשא, פרק י"ג, בעניין "ביום השני הקריב נתנאל"; ובפרשת דברים.)

הרשימה ממשיכה ומביאה מדרשים על "יושב אוהלים": בזכות ישיבתו באוהלים חזר יעקב שלם (בראשית רבה ע"ט); הוא קירב את עצמו לה' על ידי הישיבה באוהלים (במדבר רבה ג'); האוהלים קשורים לשכט יששכר, שנשיאו נתנאל הקריב את קרבנו ביום השני (במדבר רבה י"ג); ובמדרש דברים עשו מתלונן על כך ש"יושב האוהלים" נטל גם את הבכורה וגם את הברכה.

וכיון שכן שהוא כלול חו"ג [חסד וגבורה] ע"כ לא יוכלו החיצונים לינק ממנו וכמ"ש כי לא יכול לו³⁸ וכתוב כי שרית³⁹ כו'

ומכיוון שכך, שהוא כלול מחסד וגבורה, אין החיצונים יכולים לינוק ממנו, וכמו שכתוב "ולא יכול לו", ונאמר "כי שרית" וכו'.

מכיוון שיעקב כולל חסד וגבורה, אין לכוחות החיצוניים מידה יחידה שבה יוכלו להיאחזו. לכן המלאך שנאבק בו "לא יכול לו" (בראשית ל"ב, כ"ו), ונאמר לו: "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (בראשית ל"ב, כ"ט).

ולכן הוא בלבדו גלל האבן⁴⁰ מע"פ הבאר⁴¹ כו' ולכך נקי מדה זו אמת כמ"ש שפת אמת תכון לעד⁴² שאין למדה זו הפסק מחמת הלעומת זה כו'.

לכן הוא לבדו גלל את האבן מפי הבאר וכו'. משום כך נקראת מידה זו אמת, כפי שנאמר: "שפת אמת תכון לעד"; למידה זו אין הפסק מחמת הצד שכנגדה וכו'.

לכן יעקב לבדו גלל את האבן מעל פי הבאר (בראשית כ"ט, י'), פעולה שבדרך כלל נזקקו לה כל הרועים יחד. מידתו נקראת אמת משום שכפי שנאמר במשלי י"ב, י"ט, "שפת אמת תכון לעד": כוח נגדי לעולם אינו מפסיק אותה.

משא"כ במדות חו"ג [חסד וגבורה] שהן כל אי רק קו אחד כו', ולכן יוכל להיות שם שינויים והפסק ואין זה אמת גמור משא"כ בבחי' יעקב

לא כך במידות חסד וגבורה, שכל אחת מהן היא רק קו אחד וכו'; לכן יכולים להיות בהן שינויים והפסק, ואין זו אמת שלמה — שלא כמו בבחינת יעקב.

חסד וגבורה מייצגים כל אחד קו יחיד, ימין או שמאל, ולכן כל אחד מהם יכול להיפסק ולהשתנות בהשפעת המידה שכנגדו; ומה שיכול להשתנות אינו אמת שלמה. קו האמצעי של יעקב אינו נתון לכך.

וזהו תתן אמת ליעקב,^{43,44} ועיין באגה"ק [באגרת הקודש] סד"ה זורע⁴⁵ צדקה שכר אמת,^{46,47} ובעבודת ה' ענין תפארת היינו כשמתבונן בתפארת יקר גדולתו ית' שאין לה קץ ותכלית

וזהו [פירוש] "תיתן אמת ליעקב". עיינו באגרת הקודש, בסוף המאמר הפותח במילים "זורע צדקה שכר אמת". בעבודת ה', עניין תפארת הוא כאשר אדם מתבונן ביופי ובהדר של גדולתו, יתברך, שאין להם סוף או גבול

כך מתבאר הפסוק "תיתן אמת ליעקב" (מיכה ז', כ'). באגרת הקודש, אגרת ו', מסביר אדמו"ר הזקן שמידתו של יעקב היא רחמים, ושהאהבה והיראה שבאות לאחר מכן מלמעלה, כמתנה, הן הנקראות אמת. בעבודת האדם, תפארת פירושה התבוננות בגדולתו האינסופית של ה'.

(ועמ"ש מזה ע"פ ובשנה הרביעית⁴⁸ יהיה כל פרי קדש)⁴⁹ וכל השתלשלות העולמות הכל רק כטפה אחת כו'

(ועיינו במה שנכתב על הפסוק "ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש"), וכל השתלשלות העולמות אינה אלא כטיפה אחת וכו'

ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על פירות השנה הרביעית בפרשת קדושים, שבו השנה הרביעית מקבילה לתפארת. ההתבוננות נמשכת: כל השתלשלות העולמות היא כטיפה אחת ביחס לגדולתו האינסופית של ה'.

מזה יעורר רחמים רבים על נפשו שירדה בסתר המדרגות⁵⁰ ועמ"ש סד"ה במדבר סיני⁵¹ מענין בחי' רחמים ובד"ה כנשר יעיר.^{52,53}

מכך יעורר רחמים רבים על נפשו, שירדה למסתור המדרגות. ועיינו בסוף המאמר הפותח במילים "במדבר סיני", בעניין בחינת הרחמים, וכן במאמר הפותח במילים "כנשר יעיר".

כשרואים עד כמה גדול ה', ועד כמה רחוק ירדה הנשמה למקום חשוך ונעלם, האדם מתעורר לרחמים רבים על נפשו. רחמים אלה הם מידתו של יעקב, כפי שמסבירים המאמרים המצוטטים במדבר ומהאזינו.

וכי"ה גי"כ בענין הנהגת המדות עליונות דתפארת שהוא קו האמצעי הוא מחבר חו"ג [חסד וגבורה] וגם מכריח מן הקצה העליונה עד הקצה התחתונה.^{54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66}

כך הוא גם בהנהגת המידות העליונות: תפארת, שהיא הקו האמצעי, מחברת את חסד וגבורה, וגם עוברת מן הקצה העליון עד הקצה התחתון.

כך הוא גם במידות העליונות: תפארת, הקו האמצעי, מאחדת את חסד וגבורה וגם נמשכת מן המדרגה הגבוהה ביותר ועד הנמוכה ביותר, בדומה לכריח התיכון במשכן שעבר מקצה אחד לקצהו האחר.

קטע 3 • ו' 6 - 7

יעקב כווי"ו של השם

6 וע' במק"מ [במקדש מלך] פ' וישלח קס"ז פ' שהוא הוי"ו דשם הוי"ו שממשיך מבחי' י"ה לבחי' ה' אחרונה.

ועיינו במקדש מלך, פרשת וישלח, [דף] קס"ז, שמסביר שהוא הוי"ו של שם הוי", הממשיכה מבחינת י"ה לבחינת ה"א האחרונה.

מקדש מלך, פירוש קלאסי על הזוהר, מסביר את דברי הזוהר שיעקב שוכן בין שני משכנות: יעקב הוא הוי"ו, האות השלישית בשם הוי". הוי"ו, קו אנכי ישר, ממשיכה מהאותיות הראשונות, י"ה — חכמה ובינה — אל ה"א האחרונה, מלכות.

ומבואר במ"א בענין הללו י"ה כי ע"י המשכה מבחי' י"ה שהוא בחי' אור א"ס המלוכש בחו"ב [בחכמה ובינה] ע"י דוקא נמשך שלא יהי' [יהי'ה] יניקה למדות הרעות כמ"ש ימותו ולא⁶⁷ בחכמה כו'

ובמקום אחר מבואר, בעניין "הללו י"ה", שעל ידי ההמשכה מבחינת י"ה — שהיא בחינת אור אין סוף המלוכש בחכמה ובבינה — דווקא על ידי כך אין למדות הרעות יניקה, כמו שכתוב: "ימותו ולא בחכמה" וכו'.

במקום אחר, על הפסוק "הללו י"ה", מסביר אדמו"ר הזקן שי"ה הוא אור אין סוף כפי שהוא מלוכש בחכמה ובבינה, ושההמשכה מבחינה זו אינה מותירה למדות הרעות דבר להיאחז בו. באיוב ד, כא נאמר על הרשעים: "ימותו ולא בחכמה" — במקום שבו החכמה נוכחת, אין לרע חיות.

ולכן נק' מדת יעקב אמת ועיין בזח"ג [בזהר חלק ג] ר"פ ויקרא^{68, 69} ע"פ ונתתם לי אות אמת^{70, 71} ובפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך אמת⁷²

ולכן מדתו של יעקב נקראת אמת. ועיינו בזהר חלק ג, בתחילת פרשת ויקרא, על הפסוק "ונתתם לי אות אמת", ובפרדס, ערכי הכינויים, בערך "אמת".

מכיוון שיעקב ממשיך מבחינת י"ה, שבה אין לרע אחיזה, מדתו נקראת אמת. הזוהר מפרש את בקשת רחב ל"אות אמת" (יהושע ב, יב) כמתייחסת לאות ו', והפרדס, במילון המונחים הקבליים שלו, מציין ש"אמת" מתייחסת לתפארת.

ולכן שם הקבי"ה שכינו חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה] לו ית' הוא בהתלבשותו ית' במדת תפארת דאצילות וכמ"ש מזה במ"א ע"פ הזהר פ' חיי שרה (דקכ"ג ע"א)⁷³ גבי קב"ה [קודשא בריך הוא] דאתכליל מאתר עילאה⁷⁴ כו':

ולכן השם "הקדוש ברוך הוא", שחכמינו ז"ל כינו בו את ה' יתברך, מתייחס להתלבשותו יתברך במדת תפארת דאצילות, וכפי שנכתב על כך במקום אחר על פי הזהר, פרשת חיי שרה (דף קכ"ג ע"א), בעניין "קב"ה דאתכליל מאתר עילאה" וכו'.

השם המוכר שנתנו חכמינו ז"ל לה', "הקדוש ברוך הוא", מתייחס דווקא לה' כשהוא מלוכש בתפארת דאצילות, מדתו של יעקב. הזהר בפרשת חיי שרה מדבר על "הקדוש ברוך הוא, שנכלל ממקום עליון", ואדמו"ר הזקן מסביר את הקטע הזה במקום אחר.

7 קיצור. ענין שמדת יעקב תפארת נקרא אמת אך משום שבח"י יעקב יש לה קיום יותר בעבודה ומשום שהוא קו האמצעי בריח התיכון:

סיכום: עניינה של מידת יעקב, תפארת, הנקראת אמת: דרגת יעקב מתקיימת יותר בעבודת ה', וגם משום שהיא הקו האמצעי, "הבריח התיכון".

הסיכום מביא שתי סיבות לכך שמידת יעקב נקראת אמת: בעבודת האדם היא מתקיימת ואינה נפסקת כפי שעלולות להיפסק אהבה או יראה כשהן עומדות בפני עצמן; והיא הקו האמצעי, הבריח התיכון המחבר בין הצדדים ונמשך מלמעלה למטה.

קטע 4 • 81-13

דעת, משה, ואמת לעומת אמונה

8 ב והנה הארה זו שמאיר בתפארת היינו בח"י דעת כן הוא בפרדס שער שלישי פ"ח [פרק ח'] וגם ע"פ קבלת האריז"ל [הארי"י זכרוננו לברכה] הוא כן

2. והנה, ההארה המאירה בתפארת היא בחינת דעת. כך הוא בספר Pardes, שער שלישי, פרק 8; וכך גם לפי קבלת האריז"ל, עליו השלום,

סעיף ב' שואל מהי ההארה שבבחינת תפארת — ההארה מכתר שהופכת אותה לאמת. התשובה היא שזו דעת, ואדמו"ר הזקן מציין שגם ה-Pardes של רבי משה קורדובירו וגם קבלת האריז"ל מסכימים לכך.

שהרי כשאין הכתר נמנה בחשבון ה"ס [הי' ספירות] אנו מונין הדעת במקומו⁷⁵ וע' מזה בע"ח [בעץ חיים] שער כ"ב פ"א⁷⁶ אות ב' ואות ד'

שהרי כאשר כתר אינו נמנה במנין עשר הספירות, אנו מונים את דעת במקומו. ועיינו בעניין זה ב-Etz Chaim, שער 22, פרק 1, סעיף 2 וסעיף 4.

בשיטת האריז"ל מונים את עשר הספירות או עם כתר, או עם דעת במקומו — ולעולם לא את שניהם יחד. הדבר מלמד שדעת היא הביטוי הפנימי של כתר. בהערת קה"ת מוסבר שמספר השער תואם לדפוס שקלאו משנת 1800; במהדורות הנפוצות כיום של Etz Chaim הקטע נמצא בשער 23, והפרק צריך להיות פרק 5 ולא פרק 1.

והנה הדעת הוא קיום המדות וחיותם וכמ"ש בע"ח [בעץ חיים]⁷⁷ שם שהוא נשמה דז"א⁷⁸ כמו שעתיק יומין הוא נשמה לכל האצילות.

והנה, דעת היא הקיום והחיות של המדות, וכמו שכתוב שם ב-Etz Chaim, שהיא הנשמה של ז"א, כשם שעתיק יומין הוא הנשמה של כל האצילות.

דעת היא המקיימת את המדות ומעניקה להן חיות. Etz Chaim מסביר שדעת אינה נמנית בין הספירות מפני שהיא נשמה בלי כלי: היא הנשמה של ז"א, המדות, כשם שעתיק יומין, הבחינה הפנימית של כתר, הוא הנשמה של כל האצילות.

9 והענין כי עד"מ שאנו רואין למטה שהמדות הן לפי הדעת כי התינוק מדותיו הם בקטנות מאד שמתאוה לדברים קטנים מאד

ההסבר הוא כך: בדרך משל, אנו רואים למטה שהמדות תואמות לדעת. מדותיו של ילד קטן מצומצמות מאוד, שכן הוא מתאוה לדברים קטנים מאוד,

כדי להראות שהדעת היא החיות של המדות, אדמו"ר הזקן מביא דוגמה מחיי האדם: רגשותיו של אדם מוגבלים לפי מידת הבנתו. ילד קטן מתאוה לדברים קטנים מאוד.

כמו לשחוק באגוזים וכיוצא וכשיגדל ויתחזק שכלו ודעתו יוקטן בעיניו שחוק ההוא ויתאוה למנעלים יפים או בגדים נאים וכיוצא ואח"כ כשיגדל יותר יתבזה אצלו זה הדבר ג"כ ויתאוה לממון כו'

כמו לשחק באגוזים וכיוצא בזה. כשהוא גדל ושכלו ודעתו מתחזקים, המשחק הזה נעשה קטן בעיניו, והוא מתאוה לנעליים יפות או לבגדים נאים וכיוצא בזה. לאחר מכן, כשהוא גדל עוד, גם הדבר הזה נעשה בזוי בעיניו, והוא מתאוה לכסף וכו',

הילד אוהב לשחק באגוזים; ככל שהוא מתבגר, המשחק נראה לו פשוט והוא רוצה נעליים ובגדים נאים. בהמשך גם אלה נראים לו חסרי ערך, והוא רוצה כסף.

ואח"כ לכבוד וכל זה מחמת גידול דעתו שלפי ערך הדעת כך הם המדות עד כשיתחזק הדעת יומשך שיהיי [שיהיה] המדות לאלקות וע' מזה בפ"י המשניות להרמב"ם [להרבי משה בן מימון] (בסנהדרין פרק חלק).

ובהמשך לכבוד. כל זה נובע מהתרחבות דעתו: המדות הן לפי מידת הדעת, עד שכאשר הדעת מתחזקת, המדות נמשכות לאלקות. וראו על כך בפירוש המשניות לרמב"ם (סנהדרין, פרק חלק).

בהמשך הוא רוצה גם כבוד. כל שלב בהתפתחות דעתו מעלה את מושא תשוקתו, עד שכאשר דעתו חזקה דיה, רגשותיו מופנים לה' עצמו. הרמב"ם מתאר את אותה הדרגה בהקדמתו לפרק חלק במסכת סנהדרין: ילד נמשך ללימוד בזכות אגוזים וממתקים, ובהמשך בזכות בגדים, כסף וכבוד, עד שהוא מגיע לעבוד את ה' לשמה.

והנה קטן אין לו דעת כמ"ש בגמרא (בגיטין דכ"ב סע"ב [סוף עמוד ב]) וביבמות (דק"ד ע"ב) דלאו בני⁷⁹ דעה נינהו⁸⁰ נמצא שמחמת קטנות הדעת נמשך שהמדות הם בקטנות מאד.

קטן אינו בעל דעת, כפי שנאמר בגמרא (גיטין דף כ"ב, סוף עמוד ב') וביבמות (דף ק"ד, עמוד ב'): "שאינם בני דעה". נמצא שמחמת מיעוט הדעת, המדות מצומצמות מאוד.

ההלכה מתייחסת לקטן כמי שאין לו דעת, כלומר מודעות משפטית, כפי שאומר התלמוד על ילדים: "אינם בני דעה". משום שדעתו מצומצמת, גם רגשותיו מצומצמים.

לפי שהדעת הוא קיום המדות וחיותן⁸¹ ועי' מזה באגה"ק [באגרת הקודש] בד"ה להבין משל ומליצה^{82,83} כו' בענין הספירות.

שהרי הדעת היא הקיום והחיות של המדות. וראו על כך באגרת הקודש, בדרוש המתחיל "להבין משל ומליצה" וכו', בענין הספירות,

זהו הכלל העומד ביסוד הדברים: הדעת מעניקה למדות את קיומן ואת חיותן. אדמו"ר הזקן מפנה לאגרת הקודש, אגרת ט"ו, המבארת את הספירות באמצעות משל מכוחות נפש האדם.

ובס"ב [ובספר של בינונים] ח"א [חלק א'] ספ"ג [סוף פרק ג'] ולכן נקרא הדעת אמת שהוא עצמות ומהות הדבר ממש משא"כ מלכות נקראת אמונה כמו שמאמין באמיתת הדבר

וכן בספר של בינונים, חלק א', סוף פרק ג'. לכן הדעת נקראת אמת: היא עצם ומהות הדבר עצמו. לעומת זאת, מלכות נקראת אמונה, כמו שמאמינים באמיתותו של דבר;

הוא מפנה גם לתניא, פרק ג', המסתיים במילים "שהדעת הוא קיום המדות וחיותן". לכן הדעת נקראת אמת: היא תופסת את הדבר עצמו. מלכות, לעומתה, נקראת אמונה, המאמינה שדבר מה אמת בלי לראותו.

אבל דעת הוא אמתת הדבר עצמו וכמ"ל [וכמה שכתוב לעיל] שדעת הוא לשון הכרה והרגשה כאלו רואה כו'.

אבל הדעת היא אמיתת הדבר עצמו, וכפי שנתבאר לעיל, דעת היא לשון הכרה והרגשה, כאילו האדם רואה וכו'.

הדעת היא האמת עצמה, הנתפסת מבפנים. כפי שנתבאר קודם, דעת פירושה הכרה והרגשה, כאילו האדם רואה בפועל את מה שהוא יודע.

10 וכמ"ש ע"פ ואלה המשפטים^{84,85} בענין אין דומה שמיעה לראי' [לראיה] והדעת הוא הממשיך להיות כאלו רואה כו'

כפי שכתב על הפסוק "ואלה המשפטים", בענין "אין להשוות שמיעה לראייה": דווקא הדעת מביאה את האדם למצב שבו הוא רואה כביכול, וכו'.

במאמר תורה אור על "ואלה המשפטים" (שמות כא, א) מובא המאמר ששמיעה אינה דומה לראייה: הדבר שאדם רואה ודאי לו באופן שאין הדבר ששמע ודאי לו. הדעת היא הכוח שהופך את ההשגה באלוקות למוחשית כראייה.

וכמ"ש בפרדס שם שהדעת ממשיך מכתר וחכמה כו' ונודע דחכמה היא בחי' ראייה וזהו שנק' אמת ר"ל [רוצה לומר] כאלו רואה אמתת הדבר עצמו.⁸⁶

וכפי שנכתב שם בפרדס, שהדעת נמשכת מכתר ומחכמה, וכו'. וידוע שחכמה היא בחינת ראייה. לכן היא נקראת אמת, כלומר, כאילו האדם רואה את אמיתת הדבר עצמו.

בפרדס נאמר שהדעת נמשכת מכתר ומחכמה, וחכמה היא כוח הראייה, כפי שנאמר: "מי חכם? מי שרואה את מה שעתיד להיווצר" (ציטוט מסוף מסכת תמיד). לכן הדעת נקראת אמת: היא רואה את האמת עצמה.

11 וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] משה אמת ותורתו אמת^{87,88} כי משה מלגאו ויעקב מלבר⁸⁹ פי' יעקב הוא תפארת ומשה הוא הדעת וכמ"ש מזה ע"פ את הכבש האחד תעשה בבקר⁹⁰ כו'

זהו שאמרו חז"ל: "משה הוא אמת ותורתו אמת". שהרי "משה הוא בפנימיות ויעקב בחיצוניות"; כלומר, יעקב הוא תפארת ומשה הוא דעת, כפי שנכתב על הפסוק "את הכבש האחד תעשה בבקר" וכו'.

כאשר עדת קורח נבלעה באדמה, שמעו אותם צועקים: "משה אמת ותורתו אמת" (מדרש תנחומא, קורח יא; בבא בתרא עד ע"א). בתיקוני זוהר נאמר: "משה בפנימיות ויעקב בחיצוניות". יעקב הוא תפארת, ומשה הוא הפנימיות שלה — דעת. לכן האמת המיוחסת למשה היא האמת של יעקב במדרגה העמוקה שלה.

ע"ש, וע"כ נק' משה אמת וגם כי דעת עליון דז"א שרשו מתיקון ואמת שבי"ג מדה"ר [מדות הרחמים] דא"א כמ"ש במ"א.

ראו שם. לכן משה נקרא אמת. ועוד, משום ששורשה של הדעת העליונה של ז"א הוא בתיקון "ואמת" שבשלוש עשרה מידות הרחמים של אריך אנפין, כפי שנכתב במקום אחר.

יש אפוא שתי סיבות לכך שמשה נקרא אמת: הוא הדעת שבפנימיות התפארת של יעקב, והדעת העליונה של ז"א מושרשת בעצמה במידת "ואמת" שבשלוש עשרה מידות הרחמים. לפי הקבלה, אלה שלושה עשר התיקונים של אריך אנפין, המדרגה החיצונית של כתר.

12 וגם כי אמת הוא בחינת לא שנית⁹¹. וכן בעבודת ה' באדם ע"י הדעת נמשך קיום המדות אהוי"ר [אהבה ויראה]

גם אמת היא בחינת "לא שנית". וכך גם בעבודת האדם את ה': באמצעות דעת ניתנת למדות האהבה והיראה, יציבות,

טעם נוסף לכך שהאמת שייכת לדעת: האמת אינה משתנה, כפי שה' אומר: "אני הוי' לא שנית" (מלאכי ג, ו). בעבודת האדם, הדעת היא שנותנת לאהבה וליראה יציבות לאורך זמן.

שלא ישתנו המדות מחמת גשמיות העולם וכמוצא מים אשר לא יזכו מימיו⁹² כו' וכמ"ש במ"א בדג"ה [בד"ה] ואלה המשפטים⁹³ וע"פ מים רבים⁹⁴ וגבי ענין הלולב ומיניו.⁹⁵

כדי שהמדות לא ישתנו מחמת הגשמיות של העולם, "כמע"ן מים אשר מימיו אינם מכזבים" וכו' — כפי שנכתב במקום אחר, במאמר המתחיל "ואלה המשפטים", על הפסוק "מים רבים", וכן בענין הלולב ומיניו.

רגשות שמקורם בהתעוררות חולפת דועכים תחת הלחץ של החיים הגשמיים; רגשות ששורשם בדעת נשואים, "כמע"ן שמימיו אינם מכזבים" (ישעיהו נח, יא), מע"ן שאינו מתייבש לעולם. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרים שמפתחים רעיון זה: "ואלה המשפטים", "מים רבים" והמאמר על הלולב.

והיינו בחי' אמת הפך הכזב אך בחי' אמונה היינו אע"פ [אף על פי] שאינו משיג להיות כאלו רואה כו' ועכ"ז [ועם כל זה] מאמין ומקבל האמת.

זוהי בחינת אמת, ההפך מכזב. אבל בחינת אמונה היא שאף שאינו משיג עד שיהיה כאילו הוא רואה וכו', בכל זאת הוא מאמין ומקבל את האמת.

זוהי אמת כהפוכה של ה"כזב" שבמע"ן שמימיו פוסקים. אמונה היא עניין אחר: אדם שלא הגיע למדרגה של "ראייה" עדיין מאמין באמת ומקבל אותה.

ועד"ז נק' המל' דאצי' אמונה וכמ"ש בזהר פ' בלק (דקצ"ח ע"ב) אמונה בשעתא דאתחבר בה אמת⁹⁶ כו' כדין אקרי אמונה.

ובאותו אופן נקראת מלכות דאצילות אמונה, וכך כתוב בזהר, פרשת בלק (דף קצ"ח ע"ב): "אמונה — בשעה שהאמת מתחברת בה וכו', אז היא נקראת אמונה".

בין הספירות, מלכות דאצילות נקראת אמונה. הזוהר אומר שמלכות נקראת אמונה כשהאמת מתחברת בה: היא מקבלת את האמת של זעיר אנפין.

והיינו כי דעת הוא בחי' יחודא [יחודא עילאה] דכולא קמיה כלא חשיב⁹⁷ שכל מה שלמטה הוא בחי' אין ממש.

וזאת משום שדעת היא בחינת יחודא עילאה, שבה "כולא קמיה כלא חשיב", וכל מה שלמטה הוא בחינת אין ממש.

דעת שייכת ליחודא עילאה — נקודת המבט מצד ה', שבה "כולא קמיה כלא חשיב", וכל מה שלמטה הוא אין ממש.

ומל' היא יחודא [יחודא תתאה] מקור דבי"ע שיהי' [שיהיה] יש מאין שלמטה היש כו' כי אין מלך⁹⁸ לבא עם.⁹⁹

ומלכות היא יחודא תתאה, המקור לבריאה, יצירה ועשיה, שבהן יש מאין — כך שלמטה הי"ש הוא המציאות וכו', שהרי "אין מלך בלא עם".

מלכות היא יחודא תתאה, המקור לשלושת העולמות התחתונים, שבה נבראים דברים בבחינת יש מאין והם חשים את עצמם כיש. מלכותו של ה' זקוקה לנבראים נפרדים כאלה, שכן "אין מלך בלא עם".

אך עכ"ז [עם כל זה] הרי נמשך מיחוי'ע [מיחודא עילאה] ביחוי'ת [ביחודא תתאה] וזהו ענין המשכת אמת באמונה להיות ג"כ גילוי הדע דיחוי'ע [דיחודא עילאה] גם ביחות והיינו בבחי' אמונה כמו שמאמין באמתת הדבר כו'

ובכל זאת, יחודא עילאה נמשך אל יחודא תתאה. זהו ענין המשכת האמת אל האמונה: שגם גילוי הדעת של יחודא עילאה יימצא ביחודא תתאה — בבחינת אמונה, כפי שאדם מאמין באמיתות הדבר וכו'.

אף על פי כן, יחודא עילאה נמשך אל יחודא תתאה. זוהי האמת הנמשכת אל האמונה: דעת יחודא עילאה מתגלה גם בתוך יחודא תתאה, לא כראייה ישירה אלא כאמונה באמת.

וזהו ג"כ איהי בהוד וכמ"ש ג"כ במ"א בדרוש בהמ"ז [ברכת המזון]¹⁰⁰ בענין לחם מן השמים ולחם מן הארץ כו' וז"ש [וזהו שכתוב] גבי יהושע ונתתה מהודך עליו¹⁰¹

וזהו גם ענין "איהי בהוד", וכפי שנכתב גם במקום אחר, בדרוש על ברכת המזון, בענין לחם מן השמים ולחם מן הארץ וכו'. וזהו שנאמר על יהושע: "ונתתה מהודך עליו".

הביטוי "איהי בהוד" מתאר זאת: מלכות מקבלת באמצעות הוד, שהוא בחינת הודאה. בדרוש על ברכת המזון שבסידור נדון הדבר במונחים של לחם מן השמים ולחם מן הארץ. כך גם נאמר למשה לתת "מהודך" ליהושע (במדבר כז, כ).

כי משה הוא הדעת ונקי שמש יחוי'ע [יחודא עילאה] ויהושע הוא פני לבנה¹⁰² בחי' יחוי'ת [יחודא תתאה] אלא שמקבל מיחוי'ע [מיחודא עילאה] מבחי' הוד דוקא וכנודע ההפרש בין ברכה להודאה

שהרי משה הוא דעת ונקרא השמש, בחינת יחודא עילאה, ואילו יהושע הוא "פני לבנה", בחינת יחודא תתאה; אלא שהוא מקבל מיחודא עילאה דווקא מבחינת הוד, כידוע ההבדל בין ברכה להודאה.

משה הוא דעת והשמש, יחודא עילאה; יהושע היה "פני לבנה", כדברי הזקנים (בבא בתרא עה, א), יחודא תתאה, שמקבל מיחודא עילאה רק באמצעות הוד. הדבר תואם את ההבדל הידוע בין ברכה, שממשיכה גילוי, לבין הודאה.

כי הודאה הוא הגם שמודים שהאמת הוא כמו שהוא קמיה מ"מ אינו בגילוי ממש. וזהו דאיהי אמונה היא בהוד כו':

שהרי הודאה פירושה שאף שמודים שהאמת היא כפי שהיא לפניו, מכל מקום היא אינה גלויה ממש. וזהו [פירוש האמירה] שהיא, האמונה, בהוד וכו'.

הודאה פירושה להכיר בכך שדבר מסוים הוא אמת לפני ה', אף שאינו גלוי לאדם עצמו. לכן האמונה, מלכות, היא "בהוד": היא אוזנת באמת באמצעות הודאה בה, ולא מתוך ראייה.

13 קיצור. ענין משה מלגאו ויעקב מלכר כי משה הוא הדעת שהוא פנימית בחי' יעקב. וענין אמ ואמונה:

סיכום: משמעות הדברים "משה מלגאו ויעקב מלכר" היא שמשה הוא דעת, שהיא הפנימיות של בחינת יעקב. וענין אמת ואמונה.

הסיכום מזכיר את שתי הנקודות שבקטע הזה: משה, בחינת דעת, הוא הפנימיות של יעקב, בחינת תפארת; ודעת היא אמת, ואילו מלכות היא אמונה.

קטע 5 • ו'14-20

מלכות ככתר

14 ג והנה מלי נקראת עטרה שהיא בחי' כתר בבחי' א' כמ"ש מזה בביאור ע"פ מנורת זהב¹⁰³ כולה¹⁰⁴ ובביאור ע"פ הראיני את מראיך.¹⁰⁵

3. והנה, מלכות נקראת עטרה, משום שמבחינה אחת היא בחינת כתר, כפי שנתבאר בביאור על הפסוק "מנורת זהב כולה" ובביאור על הפסוק "הראיני את מראיך".

סעיף ג' עובר לעסוק במלכות. היא נקראת עטרה, משום שמבחינה אחת היא כתר עצמו: הבחינה האחרונה משקפת את הראשונה. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על הפסוקים "מנורת זהב כולה" (זכריה ד, ב) ו"הראיני את מראיך" (שיר השירים ב, יד).

והוא כמשל השמש שכאשר זורח למטה יש שלשה אוירים ואויר התחתון הוא חם כמו העליון משא"כ האמצעי קר לפי שכאשר זורח על הארץ מכה בכח ונעשה אור חוזר.

הדבר דומה לשמש: כשהיא מאירה כלפי מטה, יש שלוש שכבות אוויר, והאוויר התחתון חם כמו העליון, ואילו האמצעי קר. זאת משום שכאשר קרני השמש פוגעות בארץ, הן פוגעות בה בעוצמה והופכות לאור חוזר.

משל מן הטבע: האוויר הסמוך לארץ חם כמו האוויר הגבוה, ואילו השכבה האמצעית קרה, משום שקרני השמש פוגעות בארץ בעוצמה ומוחזרות ממנה כאור חוזר. כך הנקודה התחתונה מקבלת עוצמה שאין לאמצעית.

15 ועדי' יובן למעלה שלפי שבחי' המלי' היא סופא דכל דרגין ונקי' ארץ ובה סיום הארת הקו מאור א"ס המלוכש בא"א

ובאופן דומה יובן הדבר למעלה: מכיוון שמלכות היא "סוף כל הדרגות" ונקראת "ארץ", ובה מסתיימת הארת הקו מאור אין סוף המלוכש בארץ אנפין,

כעת מיושם המשל בעולמות העליונים. מלכות היא "סוף כל הדרגות" ונקראת "ארץ"; הקו מאור אין סוף, הנמשך דרך כל הפרצופים שבאצילות — אריך אנפין, אבא ואמא, ז"א ונוקבא — מגיע לסיומו במלכות.

ואו"א [ואבא ואימא] וזו"נ [זועיר אנפין ונוקבא] דאצילות וה"ז [והרי זה] כמשל השמש שבסוף וסיום זריחתו על הארץ מכה בכח יותר ונעשה אור חוזר¹⁰⁶ עד שאויר התחתון חם כמו אויר העליון כו'

ואבא ואמא וז"א ונוקבא דאצילות — הרי זה כמשל השמש, שבסוף ובסיום זריחתה, כשהיא פוגעת בארץ, היא מכה בעוצמה רבה יותר ונעשית אור חוזר, עד שהאויר התחתון חם כמו האויר העליון וכו' —

בדומה לאור השמש הפוגע בארץ, לסוף הירידה יש השפעה חזקה במיוחד: שם האור חוזר כלפי מעלה כאור חוזר, והנקודה הנמוכה ביותר מקבלת את החום של הנקודה הגבוהה ביותר.

כך הארת הקו מאיר באור חוזר ממלי דאצילות ומלי דאצילות הוא בחי' כתר מלמטה למעלה.

כך הארת הקו מאירה באור חוזר ממלכות דאצילות, ומלכות דאצילות היא בחינת כתר מלמטה למעלה.

כך הקו, בהגיעו לסיומו במלכות דאצילות, מאיר בחזרה כלפי מעלה כאור חוזר. מצד תנועה זו כלפי מעלה, מלכות היא עצמה כתר — הדרגה הראשונה כשמונים מלמטה למעלה.

16 וזהו ענין נעוץ תחלתן בסופן^{107, 108} בסופן דייקא וכדפי' באגה"ק [באגרת הקודש] ד"ה איהו וחיוהי. וזהו ענין כתר מלכו¹⁰⁹

זהו עניינה של האמירה "תחילתן נעוצה בסופן" — דווקא "בסופן", כפי שמבואר באיגרת הקודש, במאמר הפותח במילים "איהו וחיוהי". וזהו ענין "כתר מלכות",

בספר יצירה נאמר על הספירות ש"תחילתן נעוצה בסופן": המדרגה העליונה נטועה במדרגה התחתונה. באיגרת הקודש, אגרת כ, מוסבר שכתר נקרא "כתר מלכות" משום שהוא כולל את המדרגה האחרונה של אין סוף — המלכות שלו; וכך גם מלכות דאצילות נקראת, מלמטה למעלה, כתר.

וגם שהיא למעלה מן הדעת. עטרת תפארת¹¹⁰ לעמוסי בטן¹¹¹ בשרשה שהיא משם ס"ג [שם ס"ג] שלמעלה ממ"ה [משם מ"ה] כו'.

וגם שהיא למעלה מדעת. היא "עטרת תפארת לעמוסי בטן" בשורשה, שכן מקורה בשם ס"ג, שלמעלה משם מ"ה וכו'.

מלכות היא גם למעלה מדעת. בשורשה היא "עטרת תפארת לעמוסי בטן", כלשון הברכה על הלבנה החדשה (סנהדרין מב ע"א), מפני שמקורה בשם ס"ג, שמדרגתו גבוהה משם מ"ה.

והיינו כי היא עטרה לבחינת תפארת כמ"ש בזהר ר"פ תזריע¹¹² (דמ"ב ע"ב) שזהו פי' עטרת תפארת.

כלומר, היא כתר למדרגת תפארת, כפי שנאמר בזהר בתחילת פרשת תזריע (דף מב ע"ב): זהו פירוש "עטרת תפארת".

הזהר בתחילת פרשת תזריע מפרש "עטרת תפארת" כמלכות שהיא כתר לתפארת, בדומה ל"אשת חיל עטרת בעלה", כאשר תפארת היא הבעל.

ומבואר לעיל כי פנימית התפארת הוא הדעת וע' בזהר ס"פ משפטים (דקכ"ג ע"א) אלא דעת^{113, 114} כו'.

וכבר הוסבר לעיל שהפנימיות של תפארת היא דעת. ראו גם בזהר בסוף פרשת משפטים (דף קכג ע"א): "אלא דעת" וכו'.

לעיל הובהר שדעת היא הפנימיות של תפארת. הוזהר בסוף פרשת משפטים אומר זאת גם הוא: "פה" המלך הוא דעת, והיא נסתרת בפיו של המלך, המכונה תפארת.

וא"כ המל' שהיא עטרה לתפארת היינו ג"כ להדעת והיינו מאחר שהיא בחי' כתר מלמטה למעלה אשר הכתר הוא למעלה מהדעת.

אם כן, מלכות, שהיא כתר לתפארת, היא גם כתר לדעת. הטעם הוא שמדרגתה כתר מלמטה למעלה, וכתר הוא למעלה מדעת.

אם מלכות היא כתר לתפארת, הרי היא כתר גם לדעת שבתוך תפארת. הדבר אפשרי משום שמלכות, כשמביטים מלמטה למעלה, היא כתר, וכתר הוא למעלה מדעת.

ועמוסי בטן הם ז"ת [ז' תחתונות] דאימא מדות שבשכל כו' וע' בזהר בראשית (ד"י"ג סע"א [סוף עמוד א]) כפי העמוסים מני בטן^{115, 116, 117, 118} משא"כ הדעת המתפשט במדות עיקר קבלתו מהבינה

"עמוסי בטן" הם שבע הספירות התחתונות של אימא — המדות כפי שהן בתוך השכל וכו'. ראו גם בזהר, בראשית (דף יג ע"א, סוף העמוד), בפירוש "העמוסים מני בטן". לעומת זאת, הדעת המתפשטת במדות מקבלת בעיקר מבינה,

"עמוסי בטן" (ישעיהו מו, ג) הם שבע הספירות התחתונות של אימא, בינה: המדות כפי שהן קיימות בתוך השכל. הוזהר אומר שנשמות ישראל באות מתוך גופו של האילן העליון, ולכן הן נקראות "עמוסי בטן". לעומתן, הדעת המתפשטת במדות מקבלת בעיקר מבינה.

כי אם אין בינה אין דעת^{119, 120} אלא שבבינה מלכוש הארת הכתר כמ"ש כמ"א ע"פ לך לך¹²¹

שכן "אם אין בינה אין דעת"; אלא שבבינה מלובשת הארה של כתר, כפי שנאמר במקום אחר על הפסוק "לך לך".

"אם אין בינה אין דעת" (אבות ג, יז): הדעת תלויה בבינה, אלא שבבינה עצמה מלובשת הארה של כתר, כפי שמוסבר במאמר בתורה אור על הפסוק "לך לך". לכן יש לדעת הארה של כתר, אך היא מגיעה אליה בעקיפין.

ויובן זה ג"כ למטה על פי מ"ש לעיל בפנים כי באדם הדעת והרגשה הוא בבחי' ממלא כל עלמין אפשר להבין זאת גם למטה, על פי מה שנכתב לעיל כגוף המאמר: אצל האדם, דעת והרגשה הן בבחינת ממלא כל עלמין,

אפשר לראות זאת גם אצל האדם. דעת והבנה מורגשת שייכות רק לאלקות כפי שהיא ממלאת את העולמות, ובה ניתן להשיגה בתוך העולמות.

אבל בבחי' סוכ"ע לא שייך דעת והרגשה כו' אלא זהו היא בחינת אמונה להאמין בה' שהוא יתברך אינו בגדר עלמין כו' וע' מ"ש בפ' בשלח ע"פ וירא ישראל^{122, 123} כו' בפ"י ויאמינו בהוי' ע"ש.

אבל ביחס לבחינת סובב כל עלמין, דעת והרגשה אינן שייכות וכו'. אלא זו בחינת אמונה: להאמין בה', שהוא יתברך אינו בגדר עולמות וכו'. ועיינו כמה שנכתב כפרשת בשלח על הפסוק "וירא ישראל" וכו', בביאור "ויאמינו בהוי'"; עיינו שם.

אלקות כפי שהיא מקיפה את העולמות, מעבר לכל גבולותיהם, אינה יכולה להיות ידועה או מורגשת; אפשר רק להאמין בה. אמונה היא להאמין שה' הוא למעלה לחלוטין מגדר עולמות, כפי שמבאר המאמר בתורה אור על "וירא ישראל... ויאמינו בהוי'" (שמות 14:31).

נמצא מובן מזה שבחי' סוכ"ע מאיר ומתגלה בבחי' אמונה דייקא יותר מבדעת שבדעת אין הגילוי רק מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין].^{124, 125}

נמצא מובן מכך שבחינת סובב כל עלמין מאירה ומתגלה דווקא בבחינת אמונה יותר מאשר בדעת, שכן בדעת הגילוי הוא רק מבחינת ממלא כל עלמין.

לכן האור שלמעלה מהעולמות מתגלה באמונה יותר מאשר בדעת, משום שהדעת מגיעה רק אל האור שממלא את העולמות. זהו המקביל בנפש לכך שמלכות, שהיא אמונה, היא כתר שמעל הדעת.

17 ומעין זה יובן הנמשל למעלה איך שבמלי מאיר בחי' כתר יותר מבדעת ותפארת כו'. וכמ"ש ג"כ בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] **ערך עטרה ובשער המציאות פ"ד בענין ארץ שהיא המלי קדמה לשמים שהוא ת"ת** [תפארת] **בשרשה**

על דרך זה אפשר להבין את המקבילה למעלה: כיצד במלכות מאירה בחינת כתר יותר מאשר בדעת ובתפארת וכו'. וכך נכתב גם בפרדס, בספר ערכי הכינויים, בערך "עטרה", ובשער המציאות, פרק ד, בעניין "ארץ", שהיא מלכות, שקדמה ל"שמים", שהם תפארת, בשורשה.

בדומה לכך, כתר מאיר במלכות יותר מאשר בדעת ובתפארת. הפרדס אומר כך גם בספר ערכי הכינויים, בערך "עטרה", ובשער המציאות, שם נאמר ש"ארץ", מלכות, קודמת בשורשה ל"שמים", תפארת.

וזהו בחכמה יסד ארץ¹²⁶ והיינו אמונה הנק' ארץ שרשה מחכמה עילאה שלמעלה מהתבונה והדעת וכונן שמים שהוא פארת בתבונה אם אין בינה אין דעת¹²⁷ כו'

וזהו [פירוש] "בחכמה יסד ארץ": היינו, האמונה, הנקראת "ארץ", שורשה בחכמה העילאה, שלמעלה מבינה ודעת. "וכונן שמים", שהם תפארת, "בתבונה": "אם אין בינה אין דעת" וכו'.

במשלי ג, יט נאמר: "בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה". הארץ, מלכות או אמונה, מושרשת בחכמה העילאה, שלמעלה מבינה ודעת; השמים, תפארת, מתכוננים באמצעות הבינה ותלויים בה, כמאמר "אם אין בינה אין דעת".

ואע"ג [ואף על גב] **דלעיל נתבאר שהדעת ות"ת** [ותפארת] **נק' אמת והמלכות נק' אמונה שהיא בחי' מקבל מן האמת.**

ואף על פי שהתבאר לעיל שדעת ותפארת נקראים אמת, ומלכות נקראת אמונה, שהיא בחינת מקבלת מן האמת,

אדמו"ר הזקן מקדים תשובה לקושיה: לעיל נאמר שדעת ותפארת נקראות אמת, ואילו מלכות, שהיא אמונה, רק מקבלת מן האמת.

מ"מ כן הוא ודאי שהיא בחי' מקבל מז"א אבל עכ"ז [עם כל זה] **מאיר בה ג"כ מבחי' כתר שהוא מקור ושרש האמת דז"א כנודע**

מכל מקום, ודאי שכך הוא: היא בחינת מקבלת מז"א, אך למרות זאת מאירה בה גם בחינת כתר, שהיא המקור והשורש של האמת שבז"א, כידוע.

שני הדברים נכונים: מלכות אכן מקבלת מז"א, אך היא מקבלת גם מכתר, שהוא המקור והשורש של עצם האמת שבז"א.

וגם בחי' אמת שרשו מהאר ת פנים דעתיקא כמ"ש בזו"ג [בזהר חלק ג] **(נשא קל"ג ב')** **אשר הארה זו מאיר ג"כ במלי יותר ועל זה נאמר בשה"ש** [בשיר השירים] **הנך יפה רעיתי**¹²⁸.¹²⁹

גם בחינת האמת שורשה בהאר ת פנים דעתיקא, כמבואר בזהר חלק ג (נשא קל"ג ב'); והארה זו מאירה גם במלכות ביתר שאת. על כך נאמר בשיר השירים: "הנך יפה רעייתי".

האמת מושרשת ב"האר ת פנים דעתיקא", המדרגה הפנימית ביותר שבכתר, כפי שנאמר בזהר בפרשת נשא, והארה זו מאירה יותר במלכות. משום כך משבח שיר השירים את הרעיה, מלכות או כנסת ישראל, במילים: "הנך יפה".

וזהו ענין שנשבחו האמהות ביפת תואר ויפת מראה¹³⁰ **דלכאורה תמוה מהו שיכתב זה בתורה אלא דהפי' שהיה בהם הארת הכתר שמאיר במלי דאצילות בבחי' נעוץ תחלתן בסופן כו'.**¹³¹

וזהו הטעם שהאימהות השתבחו בכך שהיו "יפות תואר ויפות מראה". לכאורה הדבר תמוה: מדוע נכתב הדבר בתורה? אלא שהפירוש הוא שהאירה בהן הארת כתר, המאירה במלכות דאצילות באופן של "נעוץ תחילתן בסופן" וכו'.

כך מתיישבת השאלה: מדוע התורה משבחת את האימהות על יופיין (שרה בבראשית יב, יא; רחל בבראשית כט, יז)? יופיין ביטא את הארת כתר המאירה במלכות, כשהתחלה נעוצה בסוף.

18 ועמ"ש גבי פסח סדי"ה קול דודי¹³² בענין מקפץ על הגבעות¹³³ כו'. וזהו ענין ויאהב יעקב את רחל¹³⁴

היינו בחי' מלי' בחי' אמונה ויעקב הוא בחי' תפארת המקבל מהדעת

ועיינו במה שנכתב בעניין פסח, בסוף המאמר הפותח במילים "קול דודי", בנושא "מדלג על ההרים" וכו'. וזהו פירוש "ויאהב יעקב את רחל": רחל היא בחינת מלכות, בחינת אמונה; ויעקב הוא בחינת תפארת, המקבלת מן הדעת,

אדמו"ר הזקן מפנה למאמר של פסח "קול דודי" (שיר השירים ב, ח), שבו "מדלג על ההרים" מתפרש כהתגלות באמצעות האמהות. אחר כך הוא מבאר את הפסוק "ויאהב יעקב את רחל" (בראשית כט, יח): רחל היא מלכות, אמונה, ויעקב הוא תפארת, המקבלת מן הדעת.

שהוא הארת הכתר ע"י ויאהב יעקב את רחל היא בחי' אמונה שמאיר בה בחי' הכתר ממש סוכ"ע כי נעוץ תחלתן בסופן כנ"ל.

שהיא הארת הכתר. באמצעות כך מתקיים "ויאהב יעקב את רחל": היא בחינת אמונה, שבה מאירה בחינת הכתר עצמו, אור הסובב כל עלמין, משום ש"נעוץ תחילתן בסופן", כנזכר לעיל.

הדעת היא רק הארה מן הכתר, ואילו רחל, בחינת האמונה, אוהזת בכתר עצמו, אור הסובב כל עלמין, שכן תחילתן נעוצה בסופן. אהבה יעקב לרחל מבטאת אפוא את הקשר בין תפארת, המקבלת את אור הכתר רק באמצעות הדעת, לבין האמונה, שבה מאיר הכתר עצמו.

19 וזהו ג"כ ענין מאמר רחל ליעקב הבה לי בנים¹³⁵ כי הבנים היינו אהבה ויראה ועיקר הולדה שלהם הוא

מהדעת מה שאין כן מהאמונה בעצמה בלי המשכת הדעת היא עטרה ובחי' מקיף לבד

וזהו גם תוכן דבריה של רחל ליעקב: "הבה לי בנים". הבנים הם אהבה ויראה, ועיקר הולדתם הוא מן הדעת. לעומת זאת, האמונה כשלעצמה, בלי המשכת הדעת, היא כתר ובחינה מקיפה בלבד,

בקשתה של רחל, "הבה לי בנים" (בראשית ל, א), מתפרשת באותו אופן. "הבנים" הם אהבה ויראה, הנולדות בעיקר מן הדעת. אמונה לבדה, בלי שהדעת נמשכת לתוכה, נותרת ככתר, אור מקיף שאינו נכנס פנימה.

ולא נמשך מזה הולדת המדות אהוי"ר [אהבה ויראה] והיינו מחמת טרדות העוה"ז והסתר הגוף ונה"ב [ונפש

הבהמית] שעל ידי זה היא בחי' כרחל לפני גוזיה¹³⁶ נאלמה ולכן ורחל עקרה¹³⁷ כו'.

ואין נולדות ממנה המדות של אהבה ויראה. הדבר נובע מטרדות העולם הזה ומחסתר הגוף והנפש הבהמית, שבגללם האדם הוא בבחינת "כְּרַחֵל לִפְנֵי גֹזְיָה נֶאֱלְמָה". לכן "ורחל עקרה" וכו'.

האמונה לבדה אינה מולידה אהבה ויראה, משום שהטרדות של העולם הזה והסתר הגוף והנפש הבהמית משתיקים אותה: היא "כְּרַחֵל לִפְנֵי גֹזְיָה נֶאֱלְמָה" (ישעיהו נג, ז). משום כך "ורחל עקרה" (בראשית כט, לא).

אך ע"י התעוררות רחמים רבים ע"י הדעת המתבונן בגדולת ה' אזי נמשך ההולדה מבחי' רחל שהיא בחי' אמונה

אך על ידי התעוררות רחמים רבים, באמצעות הדעת המתבוננת בגדולת ה', נולדות אז מדות מרחל, שהיא בחינת האמונה;

כאשר הדעת מתבוננת בגדולת ה' ומעוררת רחמים רבים על הנשמה, אזי רחל, בחינת האמונה, מולידה.

ואזי הם אהוי"ר [אהבה ויראה] הנמשכים מבחי' סוכ"ע שהם בחי' אהוי"ר [אהבה ויראה] היותר עליונים. וזהו ענין יוסף שהוא בחי' צדיק עליון אהבה בתענוגים¹³⁸ כו'.

ואז הן אהבה ויראה הנמשכות מבחינת סוכב כל עלמין, ולכן הן אהבה ויראה נעלות ביותר. וזהו ענינו של יוסף, שהוא בחינת צדיק עליון, "אהבה בתענוגים" וכו'.

האהבה והיראה שנולדות אז נמשכות מסוכב כל עלמין, ולכן הן האהבה והיראה הנעלות ביותר. זו בחינתו של יוסף, בנה של רחל, בחינת צדיק עליון, "אהבה בתענוגים" (שיר השירים ז, ז).

20 קיצור. ענין שהאמונה נקראת עטרה. עטרת תפארת נעוץ תחלתן בסופן:

סיכום: מדוע האמונה נקראת עטרה. "עטרת תפארת"; "נעוץ תחילתן בסופן".

סיכום סעיף ג: האמונה נקראת עטרה; מלכות היא "עטרת תפארת", המכתירה את תפארת; וכל זה נובע מ"נעוץ תחילתן בסופן".

קטע 6 • 211-23

לעתיד לבוא והעליות והירידות של ההיסטוריה

21 ד אך הנה כעת מקבלת מז"א אבל לעתיד לבוא כי מלאה הארץ דעה^{142, 141, 140, 139} שיהיו שוים

בקומתם¹⁴³ ויהיה בה השפעת הדעת¹⁴⁴ ותגדל עד בחי' הכתר שיהיו שניהם בכתר אחד

4. אולם כעת [מלכות] מקבלת מז"א. אבל לעתיד לבוא, כאשר "מלאה הארץ דעה", הם יהיו שווים בקומתם: הדעת תושפע בה ותגדל עד לבחינת כתר, כך ששניהם יהיו בכתר אחד.

סעיף 4 מביט אל העתיד. כעת מלכות, בחינת האמונה, מקבלת מז"א; אך לעתיד לבוא, כאשר "מלאה הארץ דעה" (ישעיהו יא, ט), מלכות תהיה שווה למז"א. בגמרא מסופר שהשמש והירח נבראו שווים, עד שהירח שאל: "אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד?" (חולין ס ע"ב); לעתיד לבוא השוויון הזה יחזור, הדעת תושפע במלכות ותעלה אותה לכתר.

(בזהר דרשו פסוק כי מלאה הארץ דעה בהשמטות דחלק¹⁴⁵ אי ססיי [סוף סימן] כ"ה על נסוך¹⁴⁶ במים בחג כמ"ש בסיפיה דקרא כמים לים מכסים¹⁴⁷ והיינו לפי שעייז ממשכים ח"ע [חכמה עילאה] במלי כו'

(בזהר, בהשמטות לחלק א', בסוף סימן כ"ה, דרשו את הפסוק "מלאה הארץ דעה" על ניסוך המים בחג, כפי שנאמר בסוף הפסוק: "כמים לים מכסים". הטעם לכך הוא שעל ידו נמשכת חכמה עילאה במלכות וכו'.

הערה ארוכה זו מרכזת מקורות מהזוהר. בהשמטות לזוהר, כלומר בתוספות, מפרשים את "מלאה הארץ דעה" על ניסוך המים בחג הסוכות, משום שסוף הפסוק הוא "כמים לים מכסים": ניסוך המים ממשיך את החכמה העילאה במלכות.

וגם כי כמים לים מכסים היינו עלמא דאתכסיא שהוא סוכ"ע שם הוי' דלעילא שלעתיד יומשך גילוי זה בארץ שהיא עלמא דאתגליא והיינו שמה שעכשיו הוא בחי' סוכ"ע יומשך בגילוי להיות ממכ"ע [ממלא כל עלמין] ובז"ג [ובזהר גדול]¹⁴⁸ ח"א [חלק א']

וגם "כמים לים מכסים" מתייחס לעלמא דאתכסיא, העולם הנסתר, שהוא סובב כל עלמין, שם הוי' העליון; לעתיד לבוא גילוי זה יימשך בארץ, שהיא עלמא דאתגליא, העולם הנגלה. כלומר, מה שכעת הוא בבחינת סובב כל עלמין יימשך בגילוי ויהיה ממלא כל עלמין. ובזהר העיקרי, חלק א')

המים המכסים את הים מסמלים גם את "העולם הנסתר", את האור שלמעלה מהעולמות ואת הדרגה העליונה של הוי'. לעתיד לבוא הוא יתגלה ב"ארץ", העולם הנגלה: מה שכעת נעלה מן העולמות ימלא אותם בגלוי.

(דלי"ח ע"א) פ"י שזהו ענין וידע אדם עוד את אשתו¹⁴⁹ שנאמר אלע"ל [על לעתיד לבוא]. עוד נז' [נזכר] במ"ה [במדרש הנעלם] פ' חיי שרה (דקר"ה א')

(דף ל"ח ע"א), מבואר שזהו פירוש "וידע אדם עוד את אשתו", שנאמר על העתיד לבוא. הדבר נזכר גם במדרש הנעלם, פרשת חיי שרה (דף קכ"ה ע"א);

אדמו"ר הזקן מביא את פירוש הזוהר לפסוק "וידע אדם עוד את אשתו" (בראשית ד, כה), כפסוק שנאמר על העתיד לבוא; "ידע" רומז לדעת, והאישה למלכות. הרעיון נזכר שוב במדרש הנעלם על פרשת חיי שרה.

ועיין בפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] שם דשרש המשכה זהו הוא גילוי דעת דעתיק (ועיי' במ"ה דק"ל סע"א [סוף עמוד א] ודק"מ סע"א [סוף עמוד א]¹⁵⁰ ובזהר פ' ויקרא דכ"ג ע"א¹⁵¹ יתרו דס"ח ע"א^{152, 153})

ועיינו בפירוש הרמ"ז שם, שלפיו שורש ההמשכה הזאת הוא גילוי הדעת דעתיק. (ועיינו שם, במדרש הנעלם, דף ק"ל סוף ע"א ודף ק"מ סוף ע"א; ובזהר, פרשת ויקרא, דף כ"ג ע"א; יתרו, דף ס"ח ע"א.)

הרמ"ז, רבי משה זכות, מבאר ששורש ההמשכה הזאת הוא גילוי הדעת דעתיק, הדרגה הפנימית ביותר שבכתר. המקורות הנוספים בזהר אומרים שבימות המשיח יתגלה העומק הנסתר של התורה, והדעת תמלא אז את העולם "כמים לים מכסים".

ועמ"ש במ"א בענין שבעת ימי המילואים כו' למלאות פגימת הלבנה כו' שהוא המשכה וגילוי סוכ"כ
[סובב כל עלמין] בממכ"ע [בממלא כל עלמין] וכענין וכבוד ה' מלא ע"ש.

ועיינו במה שנתבאר במקום אחר בעניין שבעת ימי המילואים וכו', למלא את פגימת הלבנה וכו', שענינם המשכה וגילוי של סוכ"כ כל עלמין בתוך ממלא כל עלמין, בדומה ל"וכבוד ה' מלא"; עיינו שם.

במקום אחר מבאר אדמו"ר הזקן שבעת ימי המילואים, חנוכת המשכן, ממלאים את פגימת הלבנה: הם ממשיכים את האור שלמעלה מהעולמות אל תוך האור המחיה אותם, כפי שנאמר "וכבוד ה' מלא" את המשכן. גם את "מלאה הארץ דעה" יש להבין באופן דומה.

ועד"ז ג"כ יש לפרש ענין כי מלאה הארץ דעה כו'. וכמו במנחת שבת עליית המלי' וכן בנעילת יוהכ"פ
[יום הכפורים]

ובדרך זו אפשר לפרש גם את ענין "מלאה הארץ דעה" וכו'. הדבר דומה לעליית המלכות במנחת שבת, וכן בנעילת יום הכיפורים,

יש גם כיום זמנים שבהם מלכות עולה, כמו במנחת שבת ובנעילת יום הכיפורים, שעות השיא של השבוע ושל השנה.

אלא שאח"כ יש ירידה לפי שכהיום בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] יש עליות וירידות שבזמן מתן תורה
היו פב"פ [פנים בפנים] כו'

אלא שלאחר מכן יש ירידה, מפני שכיום, בבחינת ממלא כל עלמין, יש עליות וירידות. בזמן מתן תורה היו פנים אל פנים וכו',

אולם כיום כל עלייה מלווה בירידה, משום שההשפעה שאנו מקבלים באה מן האור הפנימי, הנתון לשינויים. במעמד הר סיני עמד העם "פנים אל פנים" עם ה'.

ואח"כ בחטא העגל כו' ואח"כ בזמן בית ראשון הכל שינוי זמנים מתחלפים בכל דור (וע' בס' חסד לאברהם בתחלתו מונה והולך שינויי הזמנים)

ואחר כך, בחטא העגל וכו', ואחר כך בתקופת בית ראשון — כל אלה היו שינויים בין תקופות, שהתחלפו מדור לדור (וראו בספר חסד לאברהם, בתחילתו, שבו הוא מונה את שינויי התקופות).

לאחר מכן באה הנפילה בחטא העגל, ואחריה תקופת בית ראשון, וכן הלאה: בכל דור יש עליות וירידות. הספר הקבלי חסד לאברהם מונה בתחילתו את התקופות המשתנות האלה.

והיינו לפי שהמשכה מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] וכמו עד"מ פרצוף אדם למטה ראש ורגל ויש בטן ומעיים שיש בהם צואה ואעפ"כ [ואף על פי כן] יש חיות מעט מזעיר כו'

וזה מפני שהמשכה היא מבחינת ממלא כל עלמין — כמו, לשם המחשה, דמותו של אדם למטה: יש בה ראש ורגל, ויש בטן ומעיים, שבהם נמצאת צואה, ואף על פי כן יש בהם חיות מעט מזעיר וכו'.

הסיבה היא שהאור הממלא נוכח בעולם בדומה לחיות שבגוף: הוא נמצא בראש וברגל, ואפילו בבטן ובמעיים, שבהם יש פסולת, אך שם יש רק מידה זעירה של חיות. במקום שבו האור מצומצם כל כך, יש מקום לשינוי ולירידה.

ועפ"י [ועל פי זה] יובן ג"כ מה שבזמן חורבן בית ראשון היו נביאי השקר ובזמן חורבן בית שני שנאת חנם לפי שהתגברות

ועל פי זה יובן גם מדוע בזמן חורבן בית ראשון היו נביאי שקר, ובזמן חורבן בית שני הייתה שנאת חנם. שכן התגברות

כך אפשר להבין מדוע בית ראשון חרב בתקופה של נביאי שקר, ובית שני — בגלל שנאת חנם.

הקליפה הוא זה לעומת זה ובזמן בית ראשון שהיתה שכינה בין שני בדי ארון¹⁵⁴ והיה גילוי אלקות כו' היה התגברות הקליפה כנגד אלקות באמונות כוזבות.

הקליפה היא בבחינת "זה לעומת זה". בזמן בית ראשון, כשהשכינה שרתה בין שני בדי הארון והייתה התגלות אלקות וכו', התבטאה התגברות הקליפה כנגד האלקות באמונות כוזבות.

הקליפה מתגברת תמיד ככוח נגדי לקדושה המתגלה באותה תקופה. בבית ראשון, כשהשכינה שרתה בין בדי הארון והאלקות התגלתה בגלוי, לבשה ההתנגדות צורה של אמונות כוזבות — עבודת אלילים שמכוונת ישירות כנגד האלקות.

ולכן היו הנשים שהיו מבכות את התמוז¹⁵⁵ (ביחזקאל סי' ח' ובירמיה סי' מ"ד) שאמרו ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים¹⁵⁶ כו'

ולכן היו הנשים שבכו את התמוז (יחזקאל, פרק ח'; ירמיה, פרק מד), שאמרו: "ומאז חדלנו לקטר למלכת השמים" וכו',

כך מתארים הנביאים נשים שבוכות על התמוז, אליל (יחזקאל ח', יד), ואת האנשים במצרים שאמרו לירמיהו שמאז חדלו להקטיר ל"מלכת השמים", אלה אלילית, חסר להם הכול (ירמיהו מד, יח).

חסרנו כל שהיו אמונתם מהיפך להיפך (וחסרו כל מפני שלא עבדו את ה' מרב כל¹⁵⁷ והם האמינו להפך כי עזב ה' את הארץ תחת יד המזלות כו')

"חסרנו כול"; שכן אמונתם הייתה הפוכה לגמרי. (חסר להם הכול מפני שלא עבדו את ה' "מרב כול", והם האמינו להפך: "הוי עזב את הארץ", [והפקיר אותה] בידי המזלות וכו').

אמונתם הייתה ההפך הגמור מן האמת: חסר להם הכול מפני שלא עבדו את ה' "מרב כול" (דברים כח, מז), ובכל זאת הסיקו, כפי שאמרו אנשים בימי יחזקאל, ש"הוי עזב את הארץ" לשלטון הכוכבים, ופנו לעבודת אלילים.

וכן נביאי השקר לא היו בעלי מופתים כלל וכמ"ש ביחזקאל (סי' י"ג) בשעלי שעורים ובפתותי לחם¹⁵⁸ להמית נפשות אשר לא תמותנה¹⁵⁹ כו' בכזבכם ע"ש בפרש"י [בפירוש רש"י / בפירוש רש"י].

וכך גם נביאי השקר כלל לא היו בעלי מופתים, כפי שנאמר ביחזקאל (פרק יג): "בשעלי שעורים ובפתותי לחם להמית נפשות אשר לא תמותנה" וכו', "בכזבכם"; ראו שם בפירוש רש"י.

נביאי השקר כלל לא חוללו מופתים. יחזקאל מוכיח את מי שהתנבאו בשקר "בשעלי שעורים ובפתותי לחם", וקבעו באמצעות שקריהם מי מות ומי יחיה; רש"י מסביר שפתותי לחם היו השכר שקיבלו.

ונביאי האמת ודאי היו בעלי מופתים כמו ירמיה ויחזקאל הגם שלא היו כ"כ [כל כך] כמו אליהו כו' ואעפ"כ [ואף על פי כן] האמינו בשקר דוקא.¹⁶⁰

ונביאי האמת ודאי היו בעלי מופתים, כגון ירמיהו ויחזקאל, אף שלא הגיעו למדרגתו של אליהו וכו'; ואף על פי כן האמינו דווקא בשקר.

הנביאים האמיתיים אכן חוללו מופתים, ובהם ירמיהו ויחזקאל, אף שלא בהיקף של אליהו; ובכל זאת העם בחר להאמין בשקר. המשיכה לאמונה הכוזבת הייתה הכוח הנגדי להתגלות הגלויה של אותה תקופה.

22 ובבית שני שפסקו מהם וחסרו ה' דברים לפי שלא היה גילוי בחי' ה' ראשונה דשם הוי' למטה ועמ"ש

מזה בד"ה יו"ט [יום טוב] של ר"ה [ראש השנה]

ובבית שני, כאשר פסקו מהם ונחסרו חמישה דברים, הדבר היה מפני שלא הייתה למטה התגלות של בחינת ה' הראשונה שבשם הוי' — וראו מה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "יום טוב של ראש השנה".

בבית שני חסרו חמישה דברים שהיו בבית ראשון, ובהם הארון, השכינה ורוח הקודש של הנבואה. אדמו"ר הזקן מסביר זאת כהיעדר התגלות למטה של בחינת ה' הראשונה שבשם הוי', שהיא בחינת בינה, כפי שהוא מכאר במאמר "יום טוב של ראש השנה".

ולכן לא היתה ג"כ לעומת זה התגבכרות הקליפה כ"כ [כל כך] באמונות כוזבות שנגד אמונת ה' אלא באמונת אנשי רכיל¹⁶¹ במילי דעלמא שזהו ענין שנאת חנם שהוא כנגד הטבע שישנא איש את רעהו אם לא גמלו רעה¹⁶²

ולכן, כנגד זה, גם התחזקותה של הקליפה לא הייתה במידה רבה כל כך באמונות כוזבות המתנגדות לאמונה בה', אלא באמונה לאנשי רכיל בענייני העולם. זהו ענין שנאת חנם, שהיא נגד הטבע: שאדם ישנא את חברו אף אם לא עשה לו רע.

כאשר יש פחות התגלות אלוקית, הכוח המתנגד לה מכיוון פחות נגד האמונה בה' ומופיע בצורה אחרת: אמונה לאנשי רכיל בעניינים רגילים. זוהי שנאת חנם, המנוגדת לטבע, שכן אדם אינו שונא מטבעו מי שלא עשה לו רע.

אך ע"י אנשי רכיל ששקר ענו בחבירו שדורש רעתו נעשה שונאו והוא שנאת חנם ע"פ האמת שחבירו לא פשע כלום.

אלא שעל ידי אנשי רכיל, שהעידו בשקר על חברו שהוא מבקש את רעתו, הוא נעשה שונאו; וזוהי שנאת חנם, שכן לאמיתו של דבר חברו לא עשה כל עוול.

השנאה מתעוררת רק כאשר אנשי רכיל אומרים לאדם בשקר שחברו זומם לפגוע בו. מכיוון שהיא מבוססת על שקרים על אדם שלא עשה כל רע לאמיתו של דבר, היא "שנאת חנם".

23 והנה כל עליות וירידות הם בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שעדיין יש מקום לרע לשלוט כמו שיש בטן וחואה ואעפ"כ [ואף על פי כן] עוברת חיות מועט

והנה, כל העליות והירידות הן בבחינת ממלא כל עלמין, שבה עדיין יש מקום לרע לשלוט — כשם שיש בטן וצואה, ואף על פי כן עוברת בהן מעט חיות,

כל העליות והירידות האלה שייכות לאור הפנימי, המגיע גם למקומות הנמוכים ביותר, ולכן עדיין יש מקום לרע לשלוט; בדומה לבטן ולפסולת שבה, שמקבלות מעט חיות בלבד.

וכן שערות נמשך בהם חיות מצומצם משא"כ סוכ"ע כתיב ואת רוח הטומאה אעביר¹⁶³ שאז יהיה גילוי סוכ"ע.

וכך גם בשיער נמשכת חיות מצומצמת. אך על סובב כל עלמין נאמר: "ואת רוח הטומאה אעביר", שכן אז תהיה התגלות של סובב כל עלמין.

גם השיער מקבל חיות מצומצמת בלבד. אך על האור המקיף נאמר: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב); כאשר הוא יתגלה לעתיד, לא יהיה לרע מקום כלל.

קטע 7 • ו' 24-27

שתי בחינות של דעת: התשובה

24 וגילוי זה לעתיד הוא ע"י היום לעשותם¹⁶⁴ ע"י תורה ומצות וזאת המצוה כו' לעשות בארץ¹⁶⁵ שצ"ל

גילוי זה לעתיד לבוא מתהווה באמצעות "היום לעשותם" — באמצעות התורה והמצוות. "וזאת המצוה" וכו', "לעשות בארץ": צריך להיות

הגילוי העתידי מתהווה כבר עכשיו, באמצעות התורה והמצוות: "היום לעשותם" (דברים ז, יא). וכן "וזאת המצוה... לעשות בארץ" (דברים ו, א): יש לקיים את המצוות "בארץ", כלומר, להמשיך אותן אל מדרגת האמונה, הנקראת ארץ.

המשכת התורה ומצות בבחי' אמונה להיות ורעה אמונה¹⁶⁶ כו' והוא המשכת סוכ"ע. וזהו וידעת היום והשבות¹⁶⁷ להמשיך בהאמונה בחי' דעת בבחי' סוכ"ע.

המשכה של התורה והמצוות אל מדרגת האמונה, כדי שיהיה "ורעה אמונה" וכו'; והיינו המשכת סוכב כל עלמין. וזהו [פירוש] "וידעת היום והשבות [אל לבכך]": להמשיך אל האמונה את בחינת דעת, במדרגת סוכב כל עלמין.

יש להמשיך את התורה והמצוות אל האמונה, ה"ארץ", ככתוב: "שכון ארץ ורעה אמונה" (תהלים לז, ג); והמשכה זו מורידה את האור המקיף. זהו פירוש "וידעת היום": להכניס דעת אל האמונה — דעת של האור המקיף.

25 ועמ"ש בביאור ע"פ מים רבים בענין שיש שני בחי' דעת. דעת תחתון ודעת עליון. דעת תחתון הוא הנמשך מהבינה

וראה מה שנכתב בביאור על הפסוק "מים רבים", בענין שתי בחינות דעת: דעת תחתון ודעת עליון. דעת תחתון הוא הנמשך מבינה,

אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו על הפסוק "מים רבים" (שיר השירים ה, ז), שבו מובחנות שתי בחינות דעת. דעת תחתון נמשך מבינה.

כמאמר אם אין בינה אין דעת¹⁶⁸ והוא הדעת בבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] אך דעת העליון הוא הנמשך מבחי' כתר ממש שהוא בחי' סוכ"ע כו' ע"ש.

כמאמר "אם אין בינה אין דעת"; וזוהי הדעת בבחינת ממלא כל עלמין. אך דעת עליון נמשך מבחינת כתר ממש, שהיא בחינת סובב כל עלמין וכו'; עיין שם.

דעת תחתון תלויה בהבנה, כמאמר "אם אין בינה אין דעת", והיא תופסת את האלוקות כפי שהיא ממלאת את העולמות. דעת עליון נמשכת ישירות מכתר, והיא ידיעה באור המקיף את כל העולמות.

26 וזהו ענין ב' בחי' דעת שבפסוק אתה הראת לדעת¹⁶⁹ ובפסוק וידעת היום כנ"ל. וזהו וידעת היום היום דוקא בעוה"ז

זהו ענינן של שתי בחינות הדעת שבפסוקים "אתה הראת לדעת" ו"ידעת היום", כפי שהוזכר לעיל. וזהו פירוש "וידעת היום": "היום" דווקא, בעולם הזה.

כעת נענית השאלה שפתחה את הדיון. "אתה הראת לדעת" (דברים ד, לה) היא בחינת הדעת התחתונה; "וידעת היום" (דברים ד, לט) היא בחינת הדעת העליונה. "היום" מדגיש את העולם הזה, את החיים בהווה.

כי עולם הבא ר"ל [רוצה לומר] ג"ע [גן עדן] הוא עולם הדין מבחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] שרחוק מאד מבחי' סוכ"ע משא"כ בעוה"ז הגם שהוא בהעלם מ"מ עכ"פ [על כל פנים] נמשך הוא ע"י התורה ומצות כו'

שהרי העולם הבא — כלומר גן עדן — הוא עולם של דין, הנובע מבחינת ממלא כל עלמין, והוא רחוק מאוד מבחינת סובב כל עלמין. ואילו בעולם הזה, אף שהדבר בהעלם, מכל מקום הוא נמשך על ידי התורה והמצוות וכו'.

גן עדן, העולם הבא של הנשמות, הוא עולם של דין ושכר, המקבל מבחינת האור הממלא את העולמות, והוא רחוק מבחינת האור המקיף את העולמות. בעולם הזה, אף שהאור המקיף נסתר, אפשר בכל זאת להמשיכו באמצעות התורה והמצוות.

ועמ"ש מזה בפי' פינחס ע"פ צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני¹⁷⁰ כו' ולכן היום בעוה"ז דוקא תוכל להמשיך בחי' סוכ"ע להיות ורעה אמונה¹⁷¹

ועיין במה שנכתב על כך בפרשת פינחס, על הפסוק "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני" וכו'. לכן דווקא "היום", בעולם הזה, אפשר להמשיך את בחינת סובב כל עלמין, כדי שיהיה "ורעה אמונה".

המאמר בפרשת פינחס על "צו את בני ישראל ... את קרבני" (במדבר כח, ב) מבאר ענין זה. לכן דווקא "היום", בעולם הזה, יכול אדם להמשיך את האור המקיף את העולמות, ו"לרעות באמונה".

וזהו כי הוי' הוא האלקים¹⁷² וכדפי' בזהר ח"ג [חלק ג'] (דקמ"ג ע"א) הוי' עתיק יומין הוא סוכ"ע הוא האלקים וכולא הוא חד¹⁷³ כו':

וזהו פירוש "כי הוי' הוא האלקים", כפי שמבואר בזהר חלק ג (דף קמג, ע"א): "הוי'" — עתיק יומין, שהוא סוכב כל עלמין — "הוא האלקים, והכול אחד" וכו'.

זהו סיום הפסוק: "כי הוי' הוא האלקים". הוזהר מפרש: הוי', עתיק יומין, האור המקיף, הוא אחד עם אלקים, הכוח המסתתר בתוך העולמות; "הכול אחד". הדעת העליונה מגלה בעולם הזה שהאור המקיף והאור הממלא הם אחד.

27 קיצור. ענין ומלאה הארץ דעה. והיינו על ידי וידעת היום והשבות ורעה אמונה:

סיכום: משמעות הפסוק "ומלאה הארץ דעה". הדבר נעשה באמצעות "וידעת היום והשבות [אל לבכך]" ובאמצעות "ורעה אמונה".

סיכום סעיף 4: לעתיד לבוא "ומלאה הארץ דעה", והדבר נעשה בהכנה כבר עכשיו, באמצעות "וידעת היום" — המשכת הדעת העליונה אל האמונה — וכן באמצעות "ורעה אמונה".

בעבודה

האהבה לה' בטוחה רק כשהיא מצטרפת ליראה. את אמתו של יעקב משיגים בהתבוננות בגדולתו האין־סופית של ה', שלפניה כל העולמות הם כטיפה אחת, עד שמרגישים רחמים גדולים על הנפש שלנו, שירדה נמוך כל כך. ו"היום", בעולם הזה, על האדם להמשיך דעת אל תוך האמונה באמצעות התורה והמצוות, כדי שהאמונה לא תישאר כתר רחוק, אלא תוליד את האהבה והיראה הנעלות ביותר.

שאלות לשיחה

1. מדוע אהבה זרה יכולה לפעמים להתגבר על אהבה שבקדושה, אך אין לה כוח כלל מול אהבה המצטרפת ליראה?
2. מה עושה את מדתו של יעקב ל"אמת", ומדוע חסד וגבורה לבדם אינם אמת שלמה?
3. כיצד יכולה מלכות, שהיא אמונה, להיות נמוכה מדעת כמקבלת, ובכל זאת גבוהה ממנה ככתר?
4. לפי המאמר, מדוע לבשו הכוחות המתנגדים לקדושה צורה של אמונה כוזבת בבית ראשון ושל שנאת חינוך בבית שני?
5. מה מוסיפות המילים "היום" ל"וידעת", ומדוע אפשר להמשיך את הדעת העליונה דווקא בעולם הזה?

מקורות והפניות

הערות

פסוקה 1

1 וידעת היום

משה אומר לישראל: "וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד". המאמר מסביר איזה סוג של ידיעה דורש הפסוק הזה.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אלי לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

2

"הראו לך לדעת שהוי' הוא האלקים, אין עוד מלבדו". אדמו"ר הזקן שואל מדוע, לאחר פסוק זה, נאמר שוב בדברים ד, לט: "וידעת".

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3 וידעת

הקריאה השנייה לדעת: "וידעת היום והשבות אל לבבך", שאותה המאמר בא להסביר.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אלי לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 זה לעומת זה

"את זה לעומת זה עשה האלקים". החסידות מפרשת זאת כעיקרון שלפיו לכל כוח של קדושה יש כוח מקביל בקליפה.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז':י"ד

ביום טובה יהיה בטיב וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה האלקים על דברת שלא ימצא האדם אתריו מאומה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

5 אברהם שיצא ממנו ישמעאל

כשיעקב חשש שאחד מבניו אינו ראוי, הוא השווה את עצמו ל"אברהם, שממנו יצא ישמעאל, ולאבי יצחק, שממנו יצא עשו". אדמו"ר הזקן מפרש

את "יצא" כהיפרדותו של ישמעאל מאברהם.

Pesachim 56a:7 פסחים נ"ו א:ז

דאמר רבי שמעון בן לקיש: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם". ביקש יעקב לגלות לבניו קצ' הימיו, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמה חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו? אמרו לו בניו: "שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד". אמרו: קשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: "פרוה שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

6 אברהם שיצא ממנו ישמעאל

המדרש אומר שמאברהם יצאו ישמעאל ובני קטורה, ומיזחק יצא עשו, ואילו צאצאיו של יעקב היו כולם שלמים. המאמר משתמש בביטוי כדי לתאר את היפרדותו של הצד השלילי המקביל מן המידה הקדושה.

Vayikra Rabbah 36:5 ויקרא רבה ל"ו ה'

פסוקה 3

7

ה' אומר לרביקה ששני עמים נמצאים ברחמה, וש"עם אחד יהיה חזק מן האחר". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על כוחות שהם מקבילים זה לזה: ככל שאחד עולה, האחר יורד, ולכן כל אחד מהם עשוי לגבור לעיתים.

Genesis 25:23 בראשית כ"ה כ"ג

ויאמר ה' לה שני גוים בבטנה ושני לאמים ממעיך יפרדו וללאם מלאם יאמץ רב יעבד צעיר:

And the L-RD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

8

שבארות שחפר אברהם סתמום פלשתים אחרי מות אברהם

יצחק חפר מחדש את הבארות שחפרו בימי אברהם אביו, והפלשתים סתמו אותן לאחר מות אברהם. המאמר מפרש את בארות אברהם כאהבה נמשכת, ואת חפירת יצחק כיראה שמאפשרת להן להישאר פתוחות.

Genesis 26:18 בראשית כ"ו י"ח

וישב יצחק ויחפר את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אביו:

And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

9 פלשתים לצנים היו

בפירושו "ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א, א), אומרת הגמרא שהכוונה היא שלא ישב בחברת הפלשתים, "שהיו לצים", כפי שאמרו: "קראו לשמשון וישחק לנו". אדמו"ר הזקן מזהה ליצנות זו עם קלות הראש של הקליפה.

Avodah Zarah 19a:2-3 עבודה זרה י"ט א:ב-ג'

"ובמושב לצים לא ישב" — שלא ישב במושב אנשי פלשתים, מפני שלצנים היו, שנאמר: "יהיה כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו". "אשרי איש ירא את ה'", אשרי איש ולא אשרי אשה? אמר רב עמרם אמר רב: אשרי מי שעושה תשובה כשהוא "איש". רבי יהושע בן לוי אמר: אשרי מי שמתגבר על יצרו "כאיש".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

10 אלה תולדות יצחק

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם". אלה הן מילות הפתיחה של המאמר בתורה אור שאליו מפנה אדמו"ר הזקן.

Genesis 25:19 בראשית כ"ה:י"ט

ואלה תולדות יצחק בן־אברהם אברהם הוליד את־יצחק:

And these are the generations of Isaac, Abraham's son:
Abraham begot Isaac

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

11 ויהי בשלח פרעה כו' ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים

כשפרעה שילח את העם, הי לא הוביל אותם בדרך ארץ פלשתים, אף שהיא הייתה קרובה. המאמר בתורה אור על פסוק זה מובא כמקור לעניין הפלשתים, שהם קליפת קלות הראש.

Exodus 13:17 שמות י"ג:י"ז

ויהי בשלח פרעה את־העם ולא־נחם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פְּנֵי־יִצְחָק הָעַם בְּרֹאֲתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִמָּה:

And it came to pass, when Pharaoh had let the people go, that G-d led them not by the way of the land of the Philistines, although that was near; for G-d said: 'Lest the people regret when they see war, and they return to Egypt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 שירת הבאר במדבר: "באר חפרוה שרים, כרוה נדיבי העם". המאמר בלקוטי תורה, חוקת, על פסוק זה מובא כעיסוק מקביל בבארות.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

בָּאֵר חֲפְרוּהָ שָׂרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַשְׁעָנָתָם וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה:

The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And
;from the wilderness to Mattanah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 קהלת ראה שהחכמה עדיפה על הסכלות "כיתרון האור מן החושך". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות את היתרון הטבעי של הקדושה על הקליפה.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב':י"ג

וְרִאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִדִּהְסָכְלוֹת כִּיתְרוֹן הָאֹר מִדִּהְשָׁחָה:

Then I saw that wisdom excelletth folly, as far as light excelletth darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 "ולאום מלאום יאמץ": הפסוק מובא כדי להראות שלעיתים הצד שכנגד יכול

לגבור אפילו על מידה קדושה.

Genesis 25:23 בראשית כ"ה:כ"ג

וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטְנָךְ וְשְׁנֵי לְאָמִים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֹאִם מִלֵּאָם יִאֱמָץ רֹבֵעַ צָעִיר:

And the L-RD said unto her: Two nations are in thy womb,
And two peoples shall be separated from thy bowels; And the
one people shall be stronger than the other people; And the
elder shall serve the younger

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 5

15 ונאספו שמה

בבאר שבחורן נאמר: "כל העדרים נאספו שמה, וגללו את האבן מעל פי הבאר". אדמו"ר הזקן קורא את התאספות כל העדרים כחיבור המדות.

Genesis 29:3 בראשית כ"ט:ג'

וְנֹאֲסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבָּאֵר לְמַקְמָה:

And thither were all the flocks gathered; and they rolled the
stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put
—the stone back upon the well's mouth in its place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, ג.

16 לב האבן

ה' מבטיח להסיר מבשרו של העם את "לב האבן" ולתת להם לב בשר. המאמר מזהה את האבן שעל פי הבאר עם אטימות הלב הזאת.

Ezekiel 11:19 יחזקאל י"א:י"ט

וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֹן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרֵיתִי לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב בָּשָׂר:

And I will give them one heart, and I will put a new spirit
within you; and I will remove the stony heart out of their
;flesh, and will give them a heart of flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל יא, יט.

17 יעקב הוא בריח התיכון ומדתו אמת

בסוף פרק י"ג כותב אדמו"ר הזקן שהאמת היא מידתו של יעקב, הנקרא "ברייח התיכון המכריח מן הקצה אל הקצה", מן המדרגות הגבוהות ביותר ועד סוף כל המדרגות; ובכל מדרגה הוא עובר בנקודת האמצע, שהיא האמת של אותה מדרגה.

Zohar I, 139a זח"א קלט, א

Tanya, Likkutei Amarim 13:13-14 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים י"ג:י"ג-י"ד

כִּי הִנֵּה, מִדַּת אֱמֶת הִיא מִדַּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, הַנִּקְרָא: "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן הַמִּכְרִיחַ מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה" - מֵרוֹם הַמַּעְלֹת וּמִדְּרָגוֹת עַד סוּף כָּל דְּרָגָיו, וּבְכָל מַעְלָה וּמִדְּרָגָה מִכְרִיחַ תּוֹךְ נְקוּדַת הָאֲמִצְעִית, שֶׁהִיא נְקוּדַת וּבְחִינַת מִדַּת אֱמֶת שְׁלֵה. וּמִדַּת אֱמֶת הִיא "נִחְלָה בְּלִי מִצְרִים", וְאִין לָהּ שִׁיעוֹר לְמַעְלָה עַד רוֹם הַמַּעְלֹת, וְכָל מַעְלֹת וּמִדְּרָגוֹת שֶׁלְמִטָּה, הֵם כְּאִין לִגְבִי מַעְלֹת וּמִדְּרָגוֹת שֶׁלְמַעְלָה מֵהֵן וְכִידוּעַ לְיֻדְעֵי חוֹ, שֶׁבְחִינַת רֹאשׁ וּמוֹחִין שֶׁל מִדְּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת הֵן לְמִטָּה ...

18 התפארת הוא המחבר חו"ג

ההערה מפנה לכרך זה של מאמרי אדמו"ר חזקן ולמקורות המובאים בו, לעניין תפארת כמידה המחברת בין חסד לגבורה (היא מביאה גם את הוזהר גי'כ"ח ע"א).

הערת קה"ת

ראה זח"ג כה, סע"א. ס' מאמרי אדה"ז — ענינים ע' נח ובהנסמן שם.

19 יושב אהלים

"ועקב איש תם יושב אהלים". את לשון הרבים "אהלים" מפרשים כעמידות של יעקב בשני הצדדים, חסד וגבורה.

Genesis 25:27 בראשית כ"ה:כ"ז

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֶשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֲלִים:

And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כה, כז.

20 יושב אהלים

על הבריה התיכון אומר הוזהר שזהו יעקב, שעליו נאמר "יושב אהלים": לא "אוהלי" אלא "אהלים", שניים, שכן הוא אוהז בצד זה ובצד זה. זהו הוזהר שאדמו"ר חזקן מצטט מסוף פרשת תרומה.

Zohar, Terumah 94:908-96:918 ספר הוזהר, תרומה צ"ד:תתק"ח-צ"ו:תתק"י

Said R. Simeon: 'Blessed art thou, O Land (earth), that thy king is free (ben horin), and nourishes thee in plenty without fear of interference from the "other one" (Severity), all being nourished by that Supernal King. "And thy princes eat in due time", this "time" being that of which it is written: "In time it shall be said of Jacob and of Israel, What hath G-d wrought!" (Num. 23, 23). "Woe to thee, O land (earth), when thy king is a child", as the prophet threatened Israel with ... the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

21 יושב אוהלים

מכיוון שנאמר על יעקב שהוא "איש תם יושב אהלים", לכן "ויבא יעקב שלם" אל העיר שכם.

Bereshit Rabbah 79:3 בראשית רבה ע"ט:ג'

ר' חייא בר אבא פתח: (איוב ח) אם זך וישר אתה וגוי' ושלם נות צדקך אם זך וישר אתה היית, אין כתיב כאן, אלא אתה, הא לשעבר לא היה צדיק. כי עתה יעיר עליך, עתיד הקב"ה להתעורר עליך ולשלם לך כל צדקות שעשית. ולפי שכתוב (בראשית כה): ויעקב איש תם יושב אהלים. לפיכך, ויבא יעקב שלם. רבי ברכיה פתח: (איוב כב) ותגור אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור ותגור אומר ויקם לך, זה יעקב. ועל דרכיך נגה אור, על שני דרכיך נגה אור, לפי שכתוב (בראשית כח): אם יהיה ...

If you are pure and upright...He will restore the abode of "your righteousness" (Job 8:6). "If you are pure and upright" – "if you were" is not written here, but rather, "you are." But

in the past, he was not a righteous man. "He will rouse Himself for you" (Job 8:6) – the Holy One blessed be He is destined to be roused in your regard, and reward you for all the acts of righteousness that you performed. Because it is ... written: "But Jacob was a simple man, abiding in

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

22 יושב אוהלים

ה' בחר ביעקב, אך לא קירב אותו; יעקב קירב את עצמו, כפי שנאמר: "איש תם יושב אהלים".

Bamidbar Rabbah 3:2 במדבר רבה ג':ב'

23 יושב אוהלים

בשבחו של יששכר, שנשיאו הקריב ביום השני, מביא המדרש את "יושב אהלים" יחד עם "ויששכר באהליך", וקושר את האהלים ללימוד התורה.

Bamidbar Rabbah 13:15 במדבר רבה י"ג:ט"ו

24 יושב אוהלים

עשו קורא כנגד "האיש תם הזה, שנאמר עליו יושב אהלים": לא זו בלבד שלקח את בכורתו, עכשיו לקח גם את ברכתו.

Devarim Rabbah 1:15 דברים רבה א':ט"ו

25 כמ"ש בזהר ס"פ תרומה (דקע"ה ע"ב)

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

יושב אהל לא כתיב אלא יושב אהלים תרי דאחיד להאי ואחיד להאי . . . דתנינן מאי איש תם כתרומתו שלם, שלם מכלא שלם לתרין סטרין לעתיקא קדישא ולזעיר אפין שלם לחסד עלאה ולגבורה עלאה כו' (נר) דמרמו דזה ב' הענינים דמדתו אמת שהוא הארה מכתר. והיינו להיות כי הת"ת הוא המחבר חו"ג — ביאור מחסיד בכת"י.

26 ויקרא (י"ב ב')

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

עושה שלום במרומיו דא יעקב דכתיב תתן אמת ליעקב. וכתיב והאמת והשלום אהבו דאמת ושלום קשור דא בדא . . . יעקב איהו עבד שלום כמה דאמרן בגין דאחיד להאי ולהאי. ואח"כ מביא מזהר וישלח לאחר הוזהר תרומה ויקרא — ביאור מחסיד בכת"י.

27 וישלח (קס"ז ב')

כפי שמובא בהערה: יעקב נקרא "יושב אהלים" משום שהוא יושב בשני המשכנים העליונים; המקדש מלך מסביר שזעיר אנפין, שהוא יעקב, עומד בין שתי ההי"ן של השם, מקבל מן הה"א הראשונה ומשפיע לאחרונה.

הערת קה"ת

"פ"י יושב אוהלים בגין דאיהו יתיב בתרין משכנין עילאין ופ"י במק"מ שז"א שהוא יעקב הוא בין שני ההי"ן מקבל מן ה' הראשונה ונותן לה' האחרונה" — יהל אור ע' מג. איש תם יושב אוהלים גבר שלם בגין דאיהו יתיב בתרין משכנין [בניצוצי אורות — בינה ומלך] עלאין ואשלים להאי גיסא ולהאי גיסא. (דמתחיל בענין אוהלי תרין משכנין) וע"ז מביא גם הרבנות. — ביאור מחסיד בכת"י.

28 יושב אהלים שני אוהלים

המדרש מפרש את "יושב אהלים" כשני אוהלים: בית מדרשו של שם ובית

יעקב בחרו הקב"ה שנא' כי יעקב בחר לו כו' אבל לא קירבו אלא הוא קירב אי"ע שנאמר ויעקב איש תם יושב אהלים (הרי יושב אהלים באהלי שם דוהו שקירב אי"ע). וגם במד"ר בחקתי מזכיר זה לזכות דאמר שם עד מתי זכות אבות קיימת. . שנאמר ויעקב איש תם — ביאור מחסיד בכת"י.

35 נשא פייג

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ויעקב איש תם יושב אהלים ואמ' יוכר באהלים, ג"כ רא"י דאהלים הוא אהלי תורה ודו"ק — ביאור מחסיד בכת"י.

36 "ביום השני הקריב נתנאל בן צוער, נשיא יששכר, את קרבנו". המדרש על קרבן זה הוא אחד מאלה שהרבי הזקן מונה בקשר ל"יושב אהלים".

Numbers 7:18 במדבר ז':יח

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר:

On the second day Nethanel the son of Zuar, prince of Issachar, did offer

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 ובפ' דברים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

התחיל עשו צוח כו' בא וראה מה עשה לו. . ויעקב איש תם יושב אהלים לא די שצחק לי על שמכרתי בכורתי עתה לקח ברכתי ע"ש — ביאור מחסיד בכת"י.

38 כי לא יכול לו

המלאך שנאבק עם יעקב "ראה כי לא יכול לו". המאמר מסביר זאת בכך שיעקב כלל את שני הצדדים, ולכן לא נותר לצד האחר במה לאחוז.

Genesis 32:26 בראשית ל"ב:כ"ו

וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרְכוֹ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבֹקוֹ עִמּוֹ:

And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob's thigh was strained, as he wrestled with him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לב, כו.

39 כי שרית

שמו של יעקב משתנה לישראל, "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל".

Genesis 32:29 בראשית ל"ב:כ"ט

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב עוֹד שְׁמֶךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁרִיתָ עִם־אֱלֹקִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוֹכַל:

And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with G-d and with men, and hast prevailed'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לב, כט.

40 וכיון שכן שהוא כולל חו"ג. . ולכן הוא בלבדו גלל האבן

ההערה מפנה למאמרים אלה העוסקים בסיבה שרק יעקב, הכולל חסד וגבורה, יכול היה לגלול את האבן מעל פי הבאר.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"כ ע' 126 הערה 21. שם ע' 408 הערה 175.

מדרשו של עבר.

Bereshit Rabbah 63:10 בראשית רבה ס"ג:י'

... אף אני בו, בלשון אני פורע הימנו, הה"ד (ירמיה מח): והיה לב גבורי מואב כיום ההוא, כלב אשה מצרה. ויעקב איש תם יושב אהלים, שני אהלים בית מדרשו של שם ובית מדרשו של עבר. ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, קופרא טבא לפומיה, וכסא טבא לפומיה. ורבקה אוהבת את יעקב, כל שהיתה שומעת קולו, היתה מוספת לו אהבה על אהבתו:

The lads grew; Esau was a man who knows hunting, a man "of the field; Jacob was a simple man, a dweller in tents" (Genesis 25:27). "The lads grew" - Rabbi Levi said: This is analogous to a myrtle and a thorn bush that grew adjacent to one another. When they grew and blossomed, this one produced its fragrance and that one produced its thorns. So, all thirteen years, both of them would go to school and both of them would come from school. After thirteen years, this one ... would

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

29 שני משכנין עילאין

על "איש תם יושב אהלים" אומר הוזהר שיעקב היה שלם משום שישב בשתי הדירות העליונות והשלים את הצד הזה ואת הצד הזה. אדמו"ר הזקן מזהה את שתי הדירות עם התורה שבכתב והתורה שבעל פה.

Zohar, Vayishlach 2:38-3:46 ספר הוזהר, וישלח ב':ל"ח-ג':מ"ו

30 תושב"כ נקי אהלו של שם

ההערה מביאה קטע זה כעיון נוסף בתורה שבכתב, המכונה "אהלו של שם".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תולדות קמה, א.

31 שכל התורה היא שמותיו

בפרשת פינחס כותב אדמו"ר הזקן שהתורה שבכתב נקראת מקרא, "קריאה", כמו אדם הקורא לחברו בשמו, משום שכל התורה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא וצירופי אותיותיה הם שמות קדושים; לאחר מכן הוא מבחין בינה לבין התורה שבעל פה.

הערת קה"ת

לעיל [פינחס] (עו, רע"ב). וש"נ. [כ].

32 זח"א בראשית ד"ג ע"ב

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

דמבאר איך שיעקב מחבר תושב"כ ותושבע"פ ודו"ק היטב — ביאור מחסיד בכת"י.

33 ברבות וישלח פע"ט

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לפי שכתוב יעקב איש תם יושב אהלים לפיכך ויבא יעקב שלם (הרי מקשר ענין יושב אהלים לויבא יעקב שלם. וזכות הוא לו מה שהי' (?) — ביאור מחסיד בכת"י.

34 בחקתי ס"פ לו במדבר פ"ג

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

41 גלל האבן מע"פ הבאר

כשראה יעקב את רחל, הוא ניגש וגלל לבדו את האבן מפי הבאר. הרבי הזקן משווה זאת לרועים, שנוקדו לכך שכל העדרים ייאספו.

Genesis 29:10 בראשית כ"ט:י'

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל בִּתְּלָחַל אָחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אָחִי אִמּוֹ וַיִּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאן לָבָן אָחִי אִמּוֹ:

And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

42 שפת אמת תכון לעד

"שפת אמת תיכון לעד, ולשון שקר רק לרגע". אמת היא דבר שמתקיים ללא הפסק.

Proverbs 12:19 משלי י"ב:י"ט

שִׁפְתֵי־אֱמֶת תִּכּוֹן לְעַד וְצִדְאֲרָגִיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר:

The lip of truth shall be established for ever; But a lying tongue is but for a moment.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יב, יט.

43 תתן אמת ליעקב

"תיתן אמת ליעקב, חסד לאברהם". הפסוק מייחס את מידת האמת ליעקב.

Micah 7:20 מיכה ז:כ'

תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִיְּמֵי קֶדֶם:

Thou wilt show faithfulness to Jacob, mercy to Abraham, As Thou hast sworn unto our fathers from the days of old.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מיכה ז, כ.

44 תתן אמת ליעקב

הזוהר מפרש את "עושה שלום במרומיו" על יעקב, שעליו נאמר "תתן אמת ליעקב", שכן אמת ושלום קשורים זה בזה; יעקב עושה שלום מפני שהוא אוהבו בשני הצדדים.

Zohar, Vayikra 25:191-27:200 ספר הזוהר, ויקרא כ"ה:קצ"א-כ"ז:ר'

The first 49 lines of the Hebrew text on this Page do not appear in the translation as explained in the previous foot-notes. When R. Hizkiah was studying with R. Isaac, they once rose at midnight to study the Torah. R. Isaac discoursed on the verse: "Behold, bless ye the L-rd, all ye servants of the L-rd, which by night stand in the house of the L-rd" (Ps. CXXXIV, l). 'This verse', he said, 'is a tribute to all true believers. And who are the true believers? Those who ... study

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

45 באגה"ק סד"ה זורע צדקות שכר אמת

האיגרת מסבירה שמידתו של יעקב היא רחמים, המתעוררים מתוך התבוננות בגדולת ה' ובריחוק הנשמה ממנו. האהבה והיראה שבאות מלמעלה כמתנה נקראות אמת, "כי חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת". זוכים להן באמצעות התעוררות רחמים רבים על הניצוץ שבנשמה, מידתו

של יעקב העוברת "מן הקצה אל הקצה" וממשיכה את אמת ה' אל העולם החשוך הזה.

הערת קה"ת

יש בי מיני דו"ר הראשונות הן הנולדות מהתבונה כי והאחרונות הן הבאות אח"כ מלמעלה בבחי' מתנה כי ודאי אין ערוך כלל בין הראשונות שהן תולדות השכל הנברא לגבי האחרונות שהן מהבורא ית"ש ולכן הן הנקראות בשם אמת כי חותמו של הקב"ה אמת שהוא אמת האמיתי, וכל האמת שבנבראים כלא חשיבי קמיה, אך איזה הדרך שיוכה האדם לאמת ה', הנה הוא ע"י שיעורר ר"ר לפני ה' על הניצוץ שבנפשו שהיא מדתו של יעקב מבריא מהקצה אל הקצה כו' דהיינו מרום המעלות עד למטה מטה להמשיך אמת ה' לעולם השפל הזה החשוך כו' (א"כ זהו מה שע"י מדתו של יעקב ממשיכים האמת מלמעלה, ולכן הוא דאינו נפסק כו') — ביאור מחסיד בכת"י.

46 באגה"ק סד"ה זורע צדקה שכר אמת

כפי שמוכח בהערה, הצמח צדק מסכם את דברי איגרת הקודש על "תתן אמת ליעקב": יש שני סוגים של אהבה ויראה; הראשונים נולדים מהבנה ודעת, והאחרונים באים לאחר מכן מלמעלה כמתנה — ודווקא האחרונים נקראים אמת.

הערת קה"ת

בפ"י תתן אמת ליעקב ד"ש בי מיני דו"ר הראשונות הן הנולדות מהתבונה והדעת כו' והאחרונות הן הבאות אח"כ מלמעלה בבחי' מתנה כי ולכן הן הנקראים בשם אמת כו' ע"ש" — אוה"ת דרושים לסוכות ע' איתשצו.

47 זורע צדקה שכר אמת

"זורע צדקה שכר אמת". איגרת הקודש, איגרת ו', שאותה מצטט אדמו"ר הזקן, פותחת בפסוק זה.

Proverbs 11:18 משלי י"א:י"ח

רָשָׁע עֹשֶׂה פְּעֻלַּת־שָׁקֶר וְזֹרֵעַ צִדְקָה שָׁכָר אֱמֶת:

The wicked earneth deceitful wages; But he that soweth righteousness hath a sure reward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

48 ע"פ ובשנה הרביעית

שם מוסבר שהשנה הרביעית היא תפארת: באמצעותה מאיר אור נוסף ורב בדיבור, בחיבור הקול והדיבור — "הקול קול יעקב", שהוא הבריא התיכון. לפני השנה הרביעית הפרי עדיין אינו ראוי לברך את הקדוש ברוך הוא.

הערת קה"ת

לעיל פ' קדושים כט, ד.

49 ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש

פרי השנה הרביעית קדוש, להלל את ה'. המאמר בלקוטי תורה על הפסוק הזה קושר בין השנה הרביעית לבין תפארת.

Leviticus 19:24 ויקרא י"ט:כ"ד

וּבִשְׁנֵה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל־פְּרִיו קֹדֶשׁ הַלֹּלִים לַה'

And in the fourth year all the fruit thereof shall be holy, for giving praise unto the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 בסתר המדרגות

"יונתי בחגווי הסלע, במקום המסתור של המדרגות". הביטוי מתאר את ירידת הנשמה למקום נסתר ונמוך.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב':י"ד

יוֹנְתִי בַּחֲגוֹי הַסֵּלַע בְּסֹתֵר הַמְּדֻרָּגָה אֶת־מְרָאֶיךָ הַשְּׂמִיעִנִי אֶת־קוֹלְךָ כִּי־קוֹלְךָ עָרֵב וּמְרָאֶיךָ נְאוּה:

56 אברהם שיצא ממנו

הערת קה"ת מפנה Vayikra Rabbah 36:5 למילים האלה.

Vayikra Rabbah 36:5 ויקרא רבה ל"ו:ה'

Pesachim 56a:7 פסחים נ"ו א:ז'

דאמר רבי שמעון בן לקיש: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואניידה לכם". ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימיו, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמה חס ושלום יש במשתי פסול, באברהם שיצא ממנו ושמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו? אמרו לו בניו: "שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד". אמרו: בשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ויקיר פל"ו, ה. פסחים נו, א. ספרי דברים ו, ד. לב, ט. לג, ב. וראה ספר הליקוטים (הצ"צ) ערך ישמעאל.

57 שיצא ונפחד

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Likkutei Sichos.

הערת קה"ת

וכן לקמן שה"ש ט, ד. וראה בלקו"ש ח"כ ע' 101. הכ"ה ע' 255 הערה 35.

58 יצחק גבורה דקדושה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מא"א אות יו"ד, סמ"ד.

59 אין ביכולת כל מדה שבלעומת זה להיות מנגד רק למדה שכנגדו

בקדושה

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Likkutei Sichos.

הערת קה"ת

"ובתורה שם [— תולדות קמד, ב] (פ"ו) שמצד היראה והפחד דיצחק [לא רק שא"א להיות ממנה יניקה לקליפת פלשתים, אלא יתירה מזו] "לא יוכל לישב במושב ליצים וישנא מאוד ההוללות" — לקו"ש חט"ו ע' 120 הערה 17.

60 שבארות שחפר אברהם סתמום פלשתים

המילים כאן מצטטות את Genesis 26:18. הקטע מופיע למטה.

Genesis 26:18 בראשית כ"ו:י"ח

וישב יצחק ויחפר את־בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אֲבִרְהָם אָבִיו וַיִּסְתָּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אֲבִרְהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כְּשֵׁמֶת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו:

And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כו, יח.

61 פלשתים לצנים היו

המילים כאן מצטטות את Avodah Zarah 19a:2-3. הקטע מופיע

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice; For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 ועמ"ש סדי"ה במדבר סיני

כפי שההערה מסכמת, המאמר מסביר שרחמיו של יעקב מעוררים רחמים רבים גם על העולמות העליונים, שהרי הכול נחשב לאין ואפס לפני ה'; ובכל אדם מתעוררים רחמים על הניצוץ האלוקי שירד ממקום גבוה למקום נמוך ואף התלבש בגוף גשמי.

Numbers 3:1 במדבר ג:א'

ואלה תולדות אהרן ומושה ביום דבר ה' את־מושה בְּהַר סִינִי:

Now these are the generations of Aaron and Moses in the day that the L-RD spoke with Moses in mount Sinai

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

לעיל במדבר ג, א שהרחמים של יעקב לעורר רחמים רבים אפי' על עולמות עליונים כו' וכולא קמ"י כלא חשיב . . הרחמנות על השבטים, עלמין דאתגליין המקבלים חיות מבחי' עלמא דאתגלייא הם הנק' מים תחתונים . ובכל אדם הוא לעורר ר"ר על ניצוץ אלקי שירד ממקום כבודו ממקום גבוה למקום נמוך, ולא בשביל הירידה לבדה שירדה אלא אף גם זאת שנתלבשה בלבוש הגוף החומרי. — ביאור מחסיד בכת"י.

52 ובד"ה כנשר יעיר

על הפסוק "כנשר יעיר קנו": הרחמים אינם על הגוף ועל הנפש הבהמית, אלא על הניצוץ האלוקי שנפל "מגג גבוה" אל תוך הגוף הגשמי. באמצעות רחמים אלה האדם מתרומם כעיס בשמים, מדרגה אחר מדרגה.

הערת קה"ת

לקמן האוינו עה, א. הרחמים על ניצוץ אלקות והרחמנות אינו על גופו ונה"ב, אלא כמ"ש וישוב אל ה' וירחמהו דהיינו על ניצוץ אלקות שנפל מאיגרא רמה כו' בהתלבשותה בגוף הגשמי בעוה"ז שמחמת זה נמשך אחר חומריות הגוף — ביאור מחסיד בכת"י.

53 כנשר יעיר

"כמו נשר המעורר את קנו ומרחף מעל גוזליו". אלה מילות הפתיחה של המאמר בלקוטי תורה על האוינו, שאותו מצטט אדמו"ר הזקן בעניין הרחמים.

Deuteronomy 32:11 דברים ל"ב:יא'

כְּנֶשֶׁר יַעִיר קֵנוֹ עַל־גּוֹזְלָיו יִרְחַף יִקְהָהוּ יִשְׁאָהוּ עַל־אֲבָרָתוֹ:

As an eagle that stirreth up her nest, Hovereth over her young, Spreadeth abroad her wings, taketh them, Beareth them on her pinions

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

54 אברהם חסד דקדושה

הערת קה"ת מפנה Zohar I, 41a למילים האלה.

Zohar I, 41a זח"א מא, א

הערת קה"ת

ראה זח"א מא, א. הנסמן במאמרי אדה"ז — פרשיות לעי תקפ.

55 ישמעאל חסד דלעו"ז

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה עמה"מ שיי"ד פ' קכה (קיד, א).

למטה.

Avodah Zarah 19a:2-3 עבודה זרה י"ט א:ב-ג'

"וּבְמוֹשֶׁב לְצִיִּים לֹא יָשֵׁב" — שְׁלֹא יָשֵׁב בְּמוֹשֶׁב אֲנָשִׁי פְּלִשְׁתִּים, מִפְּנֵי שְׁלֻצְנִים הֵיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כְּטוֹב לָבָם וַיֵּאמְרוּ קְרָאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וַיִּשְׁחַק לָנוּ". "אֲשֶׁרִי אִישׁ יָרָא אֶת ה'", אֲשֶׁרִי אִישׁ וְלֹא אֲשֶׁרִי אִשָּׁה? אָמַר רַב עֲמֶרֶם אָמַר רַב: אֲשֶׁרִי מִי שְׁעוֹשָׂה תְּשׁוּבָה כְּשֶׁהוּא "אִישׁ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי אָמַר: אֲשֶׁרִי מִי שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ "בְּאִישׁ".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז יט, א. תו"א סא, ג. ראה לקו"ש חט"ו ע' קיט.

62 שאין להוללות ושמחה דקליפה יכולת כלל לעמוד נגד מדת היראה והפחד דקדושה

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Likkutei Sichos.

הערת קה"ת

"הוא לפי ש"אינן כלל לעומת זה של היראה [ושם — בלקו"ת], שגם היראה כשהיא רק לבדה יש לה ג"כ מנגד מבחי' הגבורה דקליפה ורק ע"י הצטרפות והתכללות ב' המדות דקדושה (אהבה ויראה) "אז (דוקא) לא יוכלו המנגדים שבלעומת זה לנגוע בהן" — לקו"ש חט"ו ע' 120 הערה 20 ע"ש באריכות ההפך שבין הלכו"ת לביאה"ז מאדה"א פא, א.

63 ע"פ אלה תולדות יצחק

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Toras Chaim.

הערת קה"ת

תו"א יז, ג. וראה גם בתו"ח ר"פ תולדות קמג, ג ואילך.

64 וסד"ה ויהי בשלח פרעה

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

תו"א סא, ג ואילך. וראה אוה"ת בשלח ע' שסו.

65 כיתרון האור מהחושך

המילים כאן מצטטות את Ecclesiastes 2:13. הקטע מופיע למטה.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב':י"ג

וְרָאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן־הַסְּכָלוֹת כִּיתְרוֹן הָאֹר מִן־הַחֹשֶׁךְ:

Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excelleth darkness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ב', יג.

66 "והבריה התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה". החסידות מיישמת את דימוי הבריה התיכון על יעקב, מדת תפארת, המחברת בין הצדדים ומגיעה מהמדרגה הגבוהה ביותר עד לנמוכה ביותר.

Exodus 26:28 שמות כ"ו:כ"ח

וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְּרִיחַ מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:

and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 6

67 ימותו ולא בחכי

אליפו אומר על בני תמותה: "האם מעלתם אינה מסתלקת עמם? הם מתים, ולא בחכמה". אדמו"ר הזקן קורא זאת כעיקרון: הרע מת במקום שיש בו

חכמה, שכן אין הוא יכול לקבל משם חיות.

Job 4:21 איוב ד':כ"א

הֲלֹא־נִסַּע יִתְרָם בָּם יָמוּתוּ וְלֹא בְּחֻכְמָהּ:

Is not their tent-cord plucked up within them? They die, and 'that without wisdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב ד, כא.

68 בוח"ג ר"פ ויקרא

ביאור אדמו"ר האמצעי לקטע הזוהר על "אות אמת" בתחילת פרשת ויקרא, שההערה מביאה כמקבילה.

הערת קה"ת

ראה ביאה"ז לאדה"א ר"פ ויקרא. וביאוה"ז להצ"צ כרך א ע' שיג ואילך.

69 ועיין בוח"ג ר"פ ויקרא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ב, א ונתתם לי אות אמת דא אות ו' כו' ואי תימא שאר אתון לאו אינון אמת, אין, אלא אות דא אקרי אמת ובניצוצי אורות שהוא הת"ת — ביאור מחסיד בכת"י.

70 ונתתם לי אות אמת

רחב מבקשת מהמרגלים להישבע ו"לתת לי אות אמת". הזוהר קורא את המילה "אות" במשמעות של אות, האות ו', שהיא תפארת, מידתו של יעקב.

Joshua 2:12 יהושע ב':י"ב

וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּנָא לִי בְּהִ' כִּי־עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וְעֲשִׂיתֶם גַּם־אִתָּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וְנִתַּתֶּם לִי אוֹת אֱמֻת:

Now therefore, I pray you, swear unto me by the L-RD, since I have dealt kindly with you, that ye also will deal kindly with —my father's house—and give me a true token

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

71 ונתתם לי אות אמת

בתחילת ויקרא אומר הזוהר על דברי רחב: "ותתנו לי אות אמת — זו האות ו', שנקראת אות אמת". זהו הקטע שאדמו"ר הזקן מצטט כדי לבסס את הקביעה שמידתו של יעקב היא אמת.

Zohar, Vayikra 1:1-7 ספר זוהר, ויקרא א':א-ז'

R. Eleazar began here with the verse, "Ask thee a sign!The Hebrew word is oth, which in Talmudic Hebrew commonly means "letter". of the L-rd thy G-d, ask it either in the depth or in the height above" (Isa. 7, 11). He said: 'We have compared the former with the latter generations, and found that the former were conversant with a higher wisdom by which they knew how to combine the letters that were given to Moses on Mount Sinai, and even the sinners of Israel knew a ... deep wisdom

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

72 ובפרדס בעה"כ ערך אמת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

כל המפרשים הסכימו היות התיבה זו רומז על ת"ת . . . זולתי הרמב"ן — ביאור מחסיד בכת"י.

א עי' סד. אה"ת משפטים עי' אקו. וראה גם בביאורו"ז להצ"צ כרך א עי' ערה ואילך בענין הנ"ל.

78 וכמ"ש בע"ה שם שהוא נשמה דו"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אולי הכוונה לשער כג דכתב שם אבל הדעת הוא בחי' נשמה דו"א ואין אנו מוניין אלא מה שיש בו כלי אבל הדעת (הוא) נשמה כלי כלי וכן בכל כללות האצ"ע עתיק יומין הוא בחי' נשמה לכל האצ"ע ואין בחי' כלי כלל — ביאור מחסיד בכת"י.

פסקה 9

79 המשנה מתירה אפילו לחירש-אילם, לשוטה או לקטן לכתוב גט, והגמרא שואלת: "אבל אין בהם דעת!" אדמו"ר חזקן מביא זאת כראיה לעיקרון שלקטן אין דעת.

Gittin 22b:7 גיטין כ"ב ב:ז

גמ' וְהָא לָאו בְּנֵי דִיעָה נִינְהוּ! אֲמַר רַב הוּנָא:

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

80 חליצה שנעשתה עם קטן אינה כשרה, והגמרא מסבירה שהסיבה היא שאין בהם דעת מספקת. שוב, קטן מוגדר כמי שאין לו דעת.

Yevamot 104b:4 יבמות ק"ד ב:ד'

תנן: חֲרַשׁ שֶׁנֶּחֱלַץ, וְהַחֲרָשֶׁת שֶׁחִלְצָה, וְהַחֲלִיצָה מִן הַקָּטָן — חֲלִיצָתָה פְּסוּלָה. מֵאֵי טַעְמָא — לָאוּ מִשּׁוֹם דְּלֹא בְּנֵי קִרְיָה נִינְהוּ! לָא, מִשּׁוֹם דְּלָאוּ בְּנֵי דִיעָה נִינְהוּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

81 הדעת הוא קיום המדות וחיותן

פרק ג' בתניא מסתיים במילים: "ולכן הדעת הוא קיום חיות המדות, והוא כולל חסד וגבורה", אהבה ויראה. אדמו"ר חזקן מצטט זאת כאן בשם ספר של בינונים.

Tanya, Likkutei Amarim 3:14-15 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ג':יד-ט"ו

כִּי אִף מִי שֶׁהוּא חָכֵם וְנִבּוֹן בְּגִדּוּלַת אִינְסוּף בְּרוּחָהּוּא, הֵנָּה אִם לֹא יִקְשֶׁר דַּעְתּוֹ וְיִתְקַע מִחֲשָׁבָתוֹ בְּחוּץ וּבְהַתְמָדָה – לֹא יוֹלִיד בְּנִפְשׁוֹ יִרְאָה וְאַהֲבָה אֱמִיתִית, כִּי אִם דְּמִיוֹנוֹת שָׁוָא. וְעַל כֵּן, הַדַּעַת הוּא קִיּוֹם הַמִּדּוֹת וְחַיּוּתָן, וְהוּא כּוֹלֵל חֶסֶד וְגִבּוּרָה, פִּירִישׁ, אַהֲבָה וְעֲנָפִיָּה וִירְאָה וְעֲנָפִיָּה:

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

82 "להבין משל ומליצה, דברי חכמים וחידותם". איגרת הקודש, איגרת ט"ו, פותחת בפסוק זה.

Proverbs 1:6 משלי א':ו'

לְהִבִּין מִשָּׁל וּמִלִּיצָה דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם:

To understand a proverb, and a figure; The words of the wise, and their dark sayings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 להבין משל ומליצה

האיגרת הפותחת במילים "להבין משל ומליצה... בענין הספירות" מסבירה את הספירות העליונות באמצעות כוחות הנפש. אדמו"ר חזקן מפנה אליה בהקשר של דעת כחיות המדות.

Tanya, Iggeres HaKodesh 15:1-2 תניא, אגרת הקדש ט"ו:א-ב'

לְהִבִּין מִשָּׁל וּמִלִּיצָה דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם בְּעֵינֵי הַסְפִּירוֹת, מוֹדַעַת זֹאת בְּאֶרֶץ מִפִּי קְדוּשָׁה עֲלִיּוֹן נִשְׁמָתָם עָדוּ. לְקֶרֶב קֶצֶת אֶל הַשִּׁשְׁלָה, מֵאֵי דְקָתִיב

73 ע"פ הזהר פי חיי שרה (דקב"ג ע"א)

כפי שמצטטת הערת כתב היד, אדמו"ר האמצעי שואל מדוע הזהר מכנה את "הקדוש ברוך הוא שנכלל" ולא את החכמה והבינה, ומשיב שהשם מתייחס לקו, קו אור אין סוף, המאיר בזעיר אנפין יותר מבכל שאר הפרצופים.

הערת קה"ת

ביאורו"ז לאדה"א יב, ד יש להבין למה דוקא הזכיר קוב"ה דאתכליל כו' ולא חו"ב כו' קוב"ה הכוונה על קו וחות אור א"ס נאצלה מן המאציל והוא מאיר בז"א יותר מבכל הפרצופים. והטעם ידוע לפי שאו"א"ס בכל ספ"י וספ"י וכמ"ש אנת מלגאו כל ספ"י ומלבר כו', אמנם מאחר שכל ספ"י מיוחדת לעצמה ואין בחכמה אלא חכמה ולא בינה כו' — ביאור מחסיד בכת"י.

74 דאתכליל מאתר עילאה

בדיונו בשנות חייה של שרה, הזהר מדבר על "הקדוש ברוך הוא, הנכלל ממקום עליון, נסתר מכל הנסתרים". אדמו"ר חזקן מצטט זאת כדי להראות שהכינוי "הקדוש ברוך הוא" מתייחס לתפארת.

Zohar, Chayei Sara 5:23-6:28 ספר הזהר, חיי שרה ה':כ"ג-י"ב:כ"ח

The hundred forms a unit because the Holy One is united with the highest and most mysterious by the secret of the hundred benedictions pronounced each day. Similarly the number twenty symbolises the unity of the Thought with the Jubilee. Hence the singular shanah (year)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 8

75 אנו מוניין הדעת במקומו

עץ חיים מסביר מדוע איננו מונים את כתר במניין עשר הספירות, אלא מונים את דעת במקומו. זהו הקטע שהאדמו"ר חזקן מצטט כשער כ"ב, פרק א, סעיפים ב' וד'.

Sefer Etz Chaim 23:5 עץ חיים כ"ג:ה'

... מהטבור ולמטה. מ"ק ב' הטעם למה אין אנו מוניין לעולם הכתר בתשבון הי"ס רק אנו מוניין הדעת במקומו דע כי הלא ת"ת דבינה ממנו נעשה כתר לז"א ומצד חיות פנימית שבה נמשך חיות לכתר דז"א. והנה הכתר לא נעשה ע"י זווג אור"א רק מהבינה לבדה וכיון שכן נמצא כי כפי בחי' זו יהיה יותר גדול הכתר מן המוחין כי המוחין הם נבראים ומתחדשין מאור"א ע"י זווגם אך הכתר הוא מחיות הבינה עצמה כנוצר ובערך זה יהיה יותר גדולה הכתר מהמוחין אך יש בחי' אחרת והוא כי הלא מבשרי אחזה ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

76 בע"ה שער כ"ב פ"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בדפוס שקלאוו תק"ס. [לפננו שער כ"ג] צ"ל פ"ה ולא פ"א. [כ].

77 וכמ"ש בע"ה

כפי שמוכח בהערה, אדמו"ר חזקן כותב שם שדעת אינה נמנית בין עשר הספירות, מפני שמונים רק את מה שיש לו כלי, ואילו דעת היא נשמה בלי כלי. הקטע מחיל זאת על תפילה — הכוונה והמשכת האור, שהיא נשמת מעשי המצוות, ולכן אינה נמנית ביניהן.

הערת קה"ת

"בענין הדעת שאינו במנין ע"ס כי אין אנו מוניין אלא מה שיש בו כלי, אבל הדעת בחי' נשמה בלי כלי". — לעיל בלק עא, ב. וראה בביאורו"ז להצ"צ כרך

88 משה אמת ותורתו אמת

סוחר ערבי הראה לרבה בר בר חנה את המקום שבו נבלעה עדת קורח, והוא שמע אותם אומרים: "משה אמת ותורתו אמת, ואנחנו שקרנים".

Midrash Tanchuma, Korach 11:1 מדרש תנחומא, קרח י"א:א'
... הָא שְׁקִיל גְּבָא דְעַמְרָה וְאַמְשִׁינָה בְּמִנְא וְאוֹתִיבִיה זְתִיה בְּרִיש רומחא עִלְוִיה, וְאִתְרוּר וְנֶפֶל. וְאָמַר לִי, אֲצִית מֵאִי שְׁמַעַת. שְׁמַעִי דְהוּו קְאָמְרִי, מִשָּׁה אָמַת וְתוֹרָתוֹ אָמַת וְהוּוּ בְּדִאִין. אָמַר לִי, כָּל תְּלִיתִין יוֹמִין הָנָה מְהֵדֵר לְהוּ גִיְהֵנָם כְּכֶשֶׁר בְּתוֹךְ קְלָחַת וְאָמְרִי הָכִי, מִשָּׁה אָמַת וְתוֹרָתוֹ אָמַת וְהוּוּ בְּדִאִין. וְלַעֲתִיד לְבֹא, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לְהוֹצִיאָן. וְעֲלִיָּהוֹן אֶמְרָה תְּנָה, הִי מִמִּית וּמִחִיָּה, מוֹרִיד שָׁאוֹל וְעֵל (ש"א ב, ו).

Rabba expounded that which is written (in Hab. 3:11), "Sun and moon remain on high (zevul)": 110a. [This] teaches that the sun and moon ascended to Zebul and said to Him, "Master of the world, if you act justly toward the son of Amram, we shall go forth; but if not, we shall not go forth." [So they refused to shine,] until He hurled darts at them, as stated (in Hab. 3:11, cont.), "they go for the light of your darts." He ... said to them, "For My honor you did

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY)

89 כי משה מלגאו ויעקב מלבר

ההערה מפנה את הקורא ללקוטי תורה, בהר, לדיון נוסף באמירה "משה בפנימיות ויעקב בחיצוניות".

Tikkunei Zohar, Tikkun 13 • 29a:7-8 תקו"ז תיקון יג
כד אשתלימי סוכה בירך דילה אתמר ביעקב ויבא יעקב שלם ויעקב ודאי איהו דיוקנא דעמודא דאמצעיתא מסטרא דלבר. והא משה תמן הוה אלא מסטרא דלגאו הוה. דא מגופא ודא מנשמתא. ובגין דא תרין ירכין דעמודא דאמצעיתא שלים אינון נצח והוד. ומתי יהיה עמודא דאמצעיתא שלים כד אתחבר בשכינתא. הה"ד ויעקב נסע סכתו ויבן לו בית הה"ד ויבן י"י אלקים את הצלע.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ת"ז ת"י יג. וע"ל פ' בהר (מד, רע"א) [כ]. ביאורו"ז להצ"צ כרך א ע' ערה.

90 ע"פ את הכבש האחד תעשה בבקר

על "את הכבש האחד תעשה בבוקר": הכבש הוא מידת הרחמים, ו"תעשה" בלשון יחיד מתייחס למשה עצמו, שממשיך דעת בנשמות ישראל, כדי שהן יפעלו ויעוררו בעצמן רחמים ויגיעו לאהוב את ה' בכל לבבן. זהו "משה בפנימיות ויעקב בחיצוניות".

הערת קה"ת

לעיל פ' פינחס עח, ד: והוה משה מלגאו ויעקב מלבר. . התעוררו רחמניו זו הוא מצד הדעת שהיא השגה בגדולת אוא"ס ב"ה כו' דשם היתה נשמתה כלולה כו' וירדה כו' מטה מטה יעורר ר"ר בלבו מאד מאד כו' והנה המשכת הדעת בנשי"י הוא ע"י משה רע"מ כו' וע"י נמשך להיות בחי' יעקב בחי' הרחמנות ע"ש.

פסקה 12

91 לא שנית

"כי אני הו"י לא שנית". אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כדי להגדיר אמת

"ומבשרי אֶחָזָה אֱלֹהִים", שֶׁהַכּוֹנֵה הָיָא לְהִבִּין קֶצֶת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ מִנְפֶּשׁ הַמְּלוּכָשֶׁת בְּכֶשֶׁר הָאָדָם, וְעַל פִּי מֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה עַל פְּסוּקִי: "בְּרַכְי נִפְשִׁי וְגו'" מִהַ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא כו', אִף הַנְּשָׁמָה כו", וְעַל פִּי מֵאֲמַר הָהָר עַל פְּסוּקִי: "וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים"; מֵאֵן דְּנִפַּח, מִתּוֹכִיהָ נִפַח, וְאַפִּילוּ נִפֶּשׁ ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

פסקה 10

84 ע"פ ואלה המשפטים

שם מסביר אדמו"ר הזקן שכאשר אדם משיג את האלוקות בקרבה כזאת עד שהיא "כאילו הוא ממש רואה", זוהי דעת, כמאמר "מי חכם? מי שרואה את מה שעתידי להיווצר". בלעדיה, גם השגה גדולה ואמונה הן רק בכחינת "כתר" מקיף, ועדיין יש צורך בדעת, כמאמר "דע את אלקי אביך".

הערת קה"ת

תו"א פ' משפטים עה, א. וראה אוה"ת פ' משפטים ע' א"ק"ב.

85 ואלה המשפטים

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". מילות הפתיחה של המאמר בתורה אור שהאדמו"ר הזקן מצטט בניין ראייה ושמיעה.

Exodus 21:1 שמות כ"א:א'

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשֶׂה לִפְנֵיהֶם:

Now these are the ordinances which thou shalt set before them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

86 ונודע שחכמה היא בחי' ראי'

הערת קה"ת מפנה Zohar II, 116b למילים האלה.

Zohar II, 116b זח"ב קטז, ב

הערת קה"ת

ראה סוף תמיד. זח"ב קטז, ב.

פסקה 11

87 משה אמת ותורתו אמת

התלמוד מספר את אותו סיפור: מן המקום שבו נבלעה עדת קורח נשמעו המילים: "משה ותורתו אמת, והם שקרנים".

Bava Batra 74a:5 בבא בתרא ע"ד א:ה'

אָמַר לִי: תָּא אַחֲוֵי לָךְ בְּלוּעֵי דְקֶרַח. תְּזַאי תְּרִי בִיזְעִי, וְהוּוּ קָא מִפְקִי קוּטְרָא. שְׁקֵל גְּבָא דְעַמְרָא וְאַמְשִׁינָה בְּמִנְא, וְדַעֲצִיתָה בְּרָאשָׁה דְּרומחא וְעִילָיָה הָתָם, וְכִי אֶפְקִי, הָנָה אִיתְרַךְ אִיתְרוּכִי. אָמַר לִי: אֲצִית מֵאִי שְׁמַעַת, וְשְׁמַעִית דְּהוּוּ אֶמְרִין: "מִשָּׁה וְתוֹרָתוֹ אָמַת, וְהוּוּ בְּדִאִין". אָמַר לִי: כָּל תְּלִיתִין יוֹמִי מְהֵדֵר לְהוּ גִיְהֵנָם לְהָכָא כְּכֶשֶׁר בְּקָלָחַת, וְאָמְרִי הָכִי: "מִשָּׁה וְתוֹרָתוֹ אָמַת, וְהוּוּ בְּדִאִין".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תנחומא קרח יא. וראה ב"ב עד, א.

| כדבר שאינו משתנה.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו'

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֹׁנֵיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

92 וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו

הנביא מבטיח שמי שהולך בדרכי ה' יהיה "כמעין מים אשר מימיו לא יכזבו", ואינו מתייבש לעולם. אדמו"ר הזקן מיישם זאת על אהבה ויראה המתמידות, משום שהן נשענות על דעת.

Isaiah 58:11 ישעיהו נ"ח:י"א

וְנָחָה ה' תָּמִיד וְהִשְׁבִּיעַ בְּצִדְקָתוֹ נַפְשְׁךָ וְעֲצָמְתֶּיךָ יִחְלִיצוּ וְהָיִיתָ כְּגֶן רוֹחַ וּכְמוֹצֵא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יִכְזָבוּ מִיָּמָיו:

And the L-RD will guide thee continually, And satisfy thy soul in drought, And make strong thy bones; And thou shalt be like a watered garden, And like a spring of water, whose waters fail not.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, יא.

93 בד"ה ואלה המשפטים

אותו מאמר בתורה אור שהזכר לעיל בעניין שאין ערך לשמיעה לעומת ראייה; כאן הוא מובא בעניין האהבה והיראה שאינן משתנות, משום ששורשן בדעת.

הערת קה"ת

תו"א פ' משפטים.

94 וע"פ מים רבים

ההערה מציינת שהמאמר "מים רבים" נמצא בתורה אור, תולדות; אדמו"ר הזקן מביא אותו כאן בעניין היציבות שהדעת מעניקה לאהבה וליראה.

הערת קה"ת

תו"א פ' תולדות.

95 וגבי ענין הלולב ומיניו

| המאמר על הלולב ומיניו שאליו מפנה אדמו"ר הזקן, המופיע בסידור.

הערת קה"ת

סידור בד"ה להבין ענין הלולב. וראה לקמן דרושים לר"ה נו, ד. ראה בביאורו להצ"צ כרך א ע' רעו שמבאר באריכות.

96 אמונה בשעתא דאתחבר בה אמת

בוהר נאמר שהאמונה, "כשהאמת מצטרפת אליה", מתוך שמחה ופנים מאירות, "או נקראת אמונה". מלכות היא אמונה, משום שהיא מקבלת את האמת.

Zohar, Balak 19:252-262 ספר זוהר, בלק י"ט:רנ"ב-רס"ב

Then there is pardon for all, and the souls even of sinners, since they are given in trust, are restored in mercy.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

97 דכולא קמי כלא חשיב

הזוהר מגדיר יראה אמיתית כיראה מה' משום שהוא גדול ומושל על הכול, "והכול לפניו נחשב כלא". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי זה ביחס ליחודא עילאה.

Zohar I, 11b זח"א יא, ב

הערת קה"ת

זח"א יא, ב.

98 אין מלך בלא עם

| ההערה מפנה למקורות שנאספו שם לאמירה "אין מלך בלא עם".

הערת קה"ת

עמה"מ ש' שעשועי המלך רפ"א. ס' החיים פ' הגאולה פ"ב. בחי' וישב לח, ל. פדר"א (פ"ג). [כ]. הנסמן במאמרי אדה"ז — פרשיות לעי' תרלא.

99 אין מלך לבא עם

רבנו בחי' מסביר שבראש השנה, תחילת מעשי ה', אומרים "המלך הקדוש", "לפי שאין מלך בלא עם". אדמו"ר הזקן מביא את האמירה כדי לתאר את מלכותו כמקור הנבראים.

Rabbeinu Bahya, Bereshit 38:30 רבנו בחי', בראשית ל"ח:ל'

100 בדרוש בהמ"ז

| ההערה מציינת שהמאמר על ברכת המזון, העוסק בלחם מן השמים ובלחם מן הארץ, נמצא בסידור.

הערת קה"ת

בסידור עם דא"ח.

101 ונתת מהודך עליו

| ה' מצווה את משה לסמוך את ידו על יהושע: "ונתת מהודך עליו, למען ישמעו כל עדת בני ישראל". אדמו"ר הזקן קושר את ההוד הזה לספירת הוד.

Numbers 27:20 במדבר כ"ז:כ'

וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

And thou shalt put of thy honour upon him, that all the congregation of the children of Israel may hearken.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כז, כ.

102 ויהושע הוא פני לבנה

| על "מהודך", ולא כל הודך, אמרו זקני אותו הדור: "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה".

Bava Batra 75a:16 בבא בתרא ע"ה א:ט"ז

פיוצא בדכר אתה אומר: "ונתתה מהודך עליו" – ולא כל הודך; זקנים שקראו הדור אומר: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה; אוי לה לאותה בושא, אוי לה לאותה קלימה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסקה 14

103 בביאור ע"פ מנורת זהב

שם העבודה היא להמשיך גילוי אלקות מן הבחינה הנעלמת שלמעלה מהשתלשלות, כפי שיהיה לעתיד לבוא; שכן השתלשלות הקו נמשכת רק מן הבחינה האחרונה והמצומצמת ביותר, בדומה לחכם גדול המצמצם את עצמו לבחינה האחרונה של חכמתו, החכמה שבדיבור או במעשה.

הערת קה"ת

לעיל פ' בהעלותך לו, א.

104 מנורת זהב כולה

| זכריה רואה "מנורת זהב כולה, וגולה על ראשה". פתיחת המאמר בלקוטי

תורה, בהעלותך, שאותו מצטט אדמו"ר הזקן.

Zechariah 4:2 זכריה ד"ב:

וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאָמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וְגִלְגָּה עַל-
רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נְרִיתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת לְנֹרֹת אֲשֶׁר עַל-
רֹאשָׁהּ:

And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have
seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon
the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven
pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top
thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 הראיני את מראיך

"הראיני את מראיך, השמיעני את קולך". מילות הפתיחה של הסבר נוסף
שמצטט אדמו"ר הזקן על מלכות ככתר.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב"י

יֹנְתִי בְּחִגְי הַסֵּלַע בְּסֶתֶר הַמְּדִינָה הָרְאִינִי אֶת־מְרָאֶיךָ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־
קוֹלְךָ כִּי־קוֹלְךָ עָרַב וּמְרָאֶיךָ נְאוּהָ:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of
the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice;
'For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 15

106 ונעשה אור חוזר

האיגרת מציינת שכל המשכת החיות והשפע מלמעלה למטה פועלת לפי
"נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן", ושכתבי האריז"ל הדבר מכונה
"אור ישר" ו"אור חוזר" – תנועת "רצוא ושוב".

הערת קה"ת

ראה באגה"ק סי' לא בשם כתבי האריז"ל.

פסקה 16

107 נעוץ תחלתן בסופן

בספר יצירה נאמר על עשר הספירות: "סופן נעוץ בתחילתן ותחילתן
בסופן, כנחלת הקשורה בשלהבת". אדמו"ר הזקן מדגיש את המילים
"בסופן": הדרגה הגבוהה ביותר נמצאת בדרגה הנמוכה ביותר.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א"ז:

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת
קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to
its beginning and its beginning linked to its end, just as the
flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and
there is not a second one, and before one what wilt thou
count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor
Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

108 נעוץ תחלתן בסופן

האיגרת הפותחת במילים "הוא וחיוהי חד" מבארת את האמירה "תחילתן
נעוצה בסופן", ומסבירה מדוע כתר נקרא "כתר דמלכות", ומדוע מלכות

דאצילות היא כתר מלמטה למעלה.

Tanya, Iggeres HaKodesh 20:14 תניא, אגרת הקדש כ"י

וְלֹאֵת נִקְרָאת 'עֲלָמָא דְאַתְגִּילִיא', כִּי בַּה נְגִלָּה כַּח אֹר־אִי־סוֹף לְבְרוּא
יֵשׁ מֵאִין שְׁלֵא עַל־יְדֵי עֵילָה וְעִלּוּל, אֲבָל ט' סְפִירוֹת הָרָשׁוֹנוֹת נֶאֱצְלוּ
בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עֵילָה וְעִלּוּל, וְאוֹר הָאִי־סוֹף הוּא מְלוּבָשׁ בְּחֻמָּה לְבָדָה.
וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב: 'נְעוּץ תַּחֲלָתָן בְּסוֹפָן', כִּי כֶּתֶר הוּא מְמוּצָע בֵּין הַמֶּאֱצִיל
לְנֶאֱצָלִים, וְיֵשׁ בּוֹ בְּחִינָה הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל הָאִין סוֹף.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

109 כתר מלכו

בקטע "פתח אליהו" נאמר בתיקוני זוהר: "כתר עליון הוא כתר דמלכות,
ועליו נאמר: 'מגיד מראשית אחרית'".

Tikkunei Zohar 17a:18-20 תיקוני זוהר י"ז א"י:י"ח-כ'

כתר עליון איהו כתר מלכות. ועליה *אתמר מגיד מראשית אחרית.
ואיהו קרקפתא דתפלי (נ"א קרקפתא דלא מנח תפלי). *מלגו איהו יוד
קא ואו קא דאיהו ארח אצילות. איהו שקיו דאילנא בדרועיו וענפוי
(נ"א ואנפוי). כמ"א דאשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו. רבון
העולמים אנת הוא עלת העלות סבת הסבות דאשקי לאילנא בההוא
נביעו.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

110 עטרת תפארת

בתחילת פרשת תזריע מסביר הזוהר את הפסוק "אשת חיל עטרת בעלה"
על כנסת ישראל: "עטרת בעלה, כמו שנאמר 'עטרת תפארת'".

Zohar, Tazria 1:2-3:11 ספר זוהר, תזריע א"ב-ג:י"א

She "seeks him but finds him not", for it is not his way to
unite with her save in his temple. She "calls him and he an-
swers not", for She dwells among other peoples, and only
his sons hear his voice. R. Isaac interpreted thus: ' "I make
plaint to him of my bed, that he may unite with me to glad-
den and bless me", for, as we have learnt, from the union of
the King with the Community of Israel many righteous ones
... obtain a holy inheritance and many

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

111 עטרת תפארת לעמוסי בטן

בברכת הלכנה אמר ה' ללכנה להתחדש כ"עטרת תפארת לעמוסי בטן",
שעתידיס להתחדש כמוה. אדמו"ר הזקן מפרש שהלכנה, מלכות, היא
הכתר.

Sanhedrin 42a:5 סנהדרין מ"ב א"ה:

אָלֵא כְּדָרֵב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: "פְּרוּרָה [וכו'] אֲשֶׁר בְּמֶאֱמָרוֹ בְּרָא
שְׁחָקִים, וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צָבָאָם. חָק וְזִמּוֹן נָתַן לָהֶם שְׁלֵא יִשְׁנוּ אֶת תַּפְקִידָם,
שְׁשִׁים וּשְׁמֹנִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵם. פּוֹעֲלֵי אֱמֶת שְׁפָעוּלָתָן אֱמֶת. וְלִלְכָנָה
אָמַר שְׁתַּתְּחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תַּפְאָרֶת לַעֲמוּסֵי בִטָּן. שְׁהֵן עֲתִידִיו לַהֲתַחַדֵּשׁ
כְּמוֹתָהּ וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה ה' מְחַדֵּשׁ
חֲדָשִׁים."

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סנהדרין מב, א (ברכת קידוש לבנה). ראה פ"י עמוסי בטן באוה"ת פ' ואתחנן
ע' קעה.

of Israel are called "those who are born from the womb",
... ,and not merely from the outer wings. Furthermore
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

119 אם אין בינה אין דעת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות ג, יז.

120 אם אין בינה אין דעת

רבי אלעזר בן עזריה אומר: "אם אין בינה אין דעת". אדמו"ר הזקן מפרש
זאת כך: הדעת מקבלת מן הבינה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג:יז

... אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראתה. אם אין
יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם
אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא הנה אומר, כל
שחכמתו מרבה ממשעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבים ושרשיו
מעטים, ונהרוס באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה
כערער בערקה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה
ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבים מחכמתו, למה הוא ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah,
there is no right conduct; where there is no right conduct,
there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear
of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom.
Where there is no understanding, there is no knowledge;
where there is no knowledge, there is no understanding.
Where there is no bread, there is no Torah; where there is no
Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

121 כמ"ש במ"א ע"פ לך לך

ההערה מציינת שהאמר על "לך לך" מופיע בתחילת פרשת לך לך בתורה
אור, ושם מסביר אדמו"ר הזקן שהארה של כתר מלוכות בבינה.

הערת קה"ת

תו"א ר"פ לך לך.

122 בפי בשלח ע"פ וירא ישראל

הקטע מתאר את ההתגלות במתן תורה כ"דילוג על ההרים" — המשכה
ממדרגת סובב המתגלית למטה, כך ש"כל העם רואים את הקולות". זהו
ההקשר להסברו של אדמו"ר הזקן על "ויאמינו בהוי"י".

הערת קה"ת

תו"א פ' בשלח סד, א.

123 וירא ישראל

"וישראל ראו את הים הגדולה ... והאמינו בהוי"י ובמשה עבדו". המאמר
בתורה אור על פסוק זה מסביר שהאמונה מגיעה למה שהדעת אינה יכולה
להגיע אליו.

Exodus 14:31 שמות י"ד:ל"א

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּיבְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה
וַיֵּאֱמִינוּ בּוֹ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

And Israel saw the great work which the L-RD did upon the
Egyptians, and the people feared the L-RD; and they be-
lieved in the L-RD, and in His servant Moses

112 כמ"ש בזהר ר"פ תזריע

כפי שמובא בהערה, הצמח צדק מסביר את הזוהר באמצעות הפסוק "אשת
חיל עטרת בעלה", שכן ידוע בקבלה שבעלה הוא דעת, ואילו כתר הוא
למעלה ממנו.

הערת קה"ת

"כמו עט"ב כי נודע בשערים בעלה דעת כו' אבל עטרה כו'" — אוה"ת פ'
ואתחנן ע' קעד.

113 ס"פ משפטים (דקכ"ג ע"א) אלא דעת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
מאי פומא אלא דעת גנזי בפומא דמלכא דמקרי ת"ת ע"ש.

114 אלא דעת

הזוהר שואל: "מהו הפה? אלא הוא דעת, הטמון בפיו של המלך, הנקרא
תפארת". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי לבאר שדעת היא הפנימיות של
תפארת.

Zohar, Mishpatim 22:528-536 ספר הזוהר, משפטים כ"ב:תקכ"ח-
תקל"ו

115 בזהר בראשית (ד"ג סע"א) בפי העמוסים מני בטן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

העמוסים מני בטן וכמה אידרין כו' בכל גדפא כו' ומנייהו נפקו רוחין
לאפרשא לכל אינון גיורין כו' וכלהו עאלין תחות גדפוי דשכינתא ולא
יתיר. אבל נשמתא דישראל נפקא מגו גופא דההוא אילנא ומתמן פרחין
נשמתין לגו האי ארץ כו' ואקרון העמוסים מני בטן ולא מגדפין לבר.

116 העמוסים מני בטן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ישע"י (מו, ג). [כ].

117 העמוסים מני בטן

ה' מכנה את בית יעקב "העמוסים מני בטן, הנשואים מני רחם". אדמו"ר
הזקן מיישם זאת על המדות כפי שהן קיימות בתוך המוחין.

Isaiah 46:3 ישעיהו מ"ו:ג

שְׁמְעוּ אֵלַי בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־שְׂאֵרֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הַעֲמֹסִים מִנִּי־בֶטֶן
הַנְּשֹׂאִים מִנִּי־רֶחֶם:

Hearken unto Me, O house of Jacob, and all the remnant of
the house of Israel, that are borne [by Me] from the birth,
:that are carried from the womb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

118 העמוסים מני בטן

הזוהר אומר שנשמות ישראל יוצאות מתוך גוף האילן העליון, ולכן הן
נקראות "עמוסים מני בטן", ולא יוצאות מן הכנפיים שמחוץ לו.

Zohar, Introduction 26:220-28:232 ספר הזוהר, הקדמה כ"ו:ר"כ-
כ"ח:רל"ב

The soul of Israel, on the other hand, emanates from the
very body of that tree and from thence flies off into the very
bowels of that earth. This is hinted in the words: "For ye
shall be a delightful land" (Mal. III 12). It is for that rea-
son that Israel is called a "darling son", for whom the bow-
els, as it were, of the Shekinah yearn, and that the children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 כתר מלכות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ת"ז בהקדמה (פתח אלי').

125 הערת קה"ת מפנה לGenesis 12:1-17:27 למילים האלה.

Genesis 12:1-17:27 בראשית י"ב:א-י"ז:כ"ז

פסוקה 17

126 בחכמה יסד ארץ

"הוי ייסד את הארץ בחכמה; הוא כונן את השמים בתבונה." אדמו"ר הזקן מפרש שהארץ היא מלכות, ששורשה בחכמה, ואילו השמים הם תפארת, הנבנית באמצעות בינה.

Proverbs 3:19 משלי ג' י"ט

ה' בְּחִכְמָה יִסְדָּאָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבְנוּנָה:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding
He established the heavens

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, יט.

127 אם אין בינה אין דעת

"אם אין בינה, אין דעת": דעת, ואיתה תפארת, תלויות בבינה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג' י"ז

... אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין רצון. אם אין רצון, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין רצון. אם אין חכמה, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרביין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרביין מחכמתו, למה הוא ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom

...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

128 "הנה את יפה, אהובתי; הנה את יפה." אדמו"ר הזקן מייחס את השבח להארת כתר שבמלכות.

Song of Songs 1:15 שיר השירים א' ט"ו

הִנֵּה יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּה יָפָה עֵינֶיהָ יוֹנִים:

Behold, thou art fair, my love; behold, thou art fair; Thine
eyes are as doves

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

129 בשה"ש הנך יפה רעיתי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
א, טו.

130 יפת תואר ויפת מראה

"ורחל הייתה יפה תואר ויפה מראה." אדמו"ר הזקן שואל מדוע התורה מספרת על שבח כזה, ומסביר שהוא מבטא את הארת כתר שבמלכות.

Genesis 29:17 בראשית כ"ט י"ז

וְעֵינֵי יָאָה רַכּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה יִפְת־תּוֹאֵר וִיפְת־מְרֹאֶה:

And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form
and fair to look upon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 שנשתבחו האמהות ביפ"ת ויפ"מ

אברהם אומר לשרה: "ידעתי שאת אישה יפה למראה."

Genesis 12:11 בראשית י"ב י"א

הערת קה"ת

בראשית יב, יא. כד, טו. כט, יז.

פסוקה 18

132 סדי"ה קול דודי

שם, "מדלג על ההרים", ההרים — האבות — מצייני התגלות בדרך של אהבה בלבד, ואילו "מקפץ על הגבעות", הגבעות — האמהות — הוא בשתי רגליים, גם ביראה, שקשה יותר להגיע אליה. הערת כתב היד מוסיפה שמלמטה למעלה האמהות עמדו למעלה יותר, משום שבסוף יש משהו מן ההתחלה.

הערת קה"ת

לקמן שה"ש טו, ג. ברכקה נאמר טובת מראה מאד בל"ג ותרד העינה ותמלא כו', שהיתה ג"כ בחי' משפיע כו' שבחי' חכמה כ"ד ספרים הי' ירידה לגבה כו' שלשה הטעימן כו' מעין עוה"ב כו' והנה לעתיד כתי' נקבה תסובב גבר יתעלה בחי' המקבל ויהי' למעי' מבחי' דכר המשפיע א"ח טע"ב. ומפני כו' הטעימן כו' הי' אצלם ג"כ בחי' זו ע"ש דאף שודאי האמהות היו בחי' נוקי' כו' רק שיש בי' בחי' מלמעלה"ט היו האבות משפיעים והאמהות מקבלים. אבל מלמעלה"ע בחי' אות' היו האמהות למעי' במדרי' סוף מעשה כו' שיש בסוף מבחי' תחלה ע"ש — ביאור מחסיד בכת"י.

133 מקפץ על הגבעות

"קול דודי, הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". המאמר בלקוטי תורה מפרש את ההרים כאבות ואת הגבעות כאמהות.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב' ח'

קול דודי הִנֵּה-זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל-הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל-הַגְּבָעוֹת:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the
mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

134 ויאהב יעקב את רחל

"ויאהב יעקב את רחל, ויאמר: אעבדך שבע שנים ברחלי". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כתפארת שאוהבת את מלכות, שהיא אמונה.

Genesis 29:18 בראשית כ"ט י"ח

וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת-רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתֹךְ הַקִּשְׁנָה:

And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven
'years for Rachel thy younger daughter

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, יח.

פסוקה 19

135 הבה לי בנים

רחל, כשראתה שלא ילדה ילדים, אמרה ליעקב: "הבה לי בנים, ואם לא — מתה אנכי". אדמו"ר הזקן קורא את הבנים כאהבה ויראה.

Genesis 30:1 בראשית ל"א:

וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אֲנֹכִי:

And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ל, א.

136 כרחל לפני גוזזי

"כשה לטבח יובל, וכרחל לפני גוזזיה נאלמה". המילה "רחל" מתארת כבשה; אדמו"ר הזקן מחיל אותה על אמונה שהושתקה מחמת טרדות העולם.

Isaiah 53:7 ישעיהו נ"ג:

נִגְשׁ וְהוּא נִעְנֶה וְלֹא יִפְתַּח־פִּיו כִּשְׁה לְטֹבַח יוֹכֵל וּכְרָחֵל לִפְנֵי גֹזְזִיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו:

He was oppressed, though he humbled himself And opened not his mouth; As a lamb that is led to the slaughter, And as a sheep that before her shearers is dumb; Yea, he opened not his mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נג, ז.

137 ורחל עקרה

"וירא הוי' כי שנואה לאה, ויפתח את רחמה; ורחל עקרה". אמונה ללא דעת אינה מולידה אהבה ויראה.

Genesis 29:31 בראשית כ"ט:ל"א

וַיֵּרָא ה' כִּי־שְׂנוּאָהּ לְאֵה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה:

And the L-RD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כט, לא.

138 אהבה בתענוגים

"מה יפית ומה נעמת, אהבה בתענוגים". הביטוי מציין את האהבה הנעלית ביותר, שאדמו"ר הזקן קושר ליוסף.

Song of Songs 7:7 שיר השירים ז:ז

מִה־יִפִּית וּמִה־נִּעְמַת אֲהַבָה בַּתְּעִנוּגִים:

How fair and how pleasant art thou, O love, for delights

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 21

139 כי מלאה הארץ דעה

"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים". הפסוק מתאר את הזמן העתידי לבוא, כאשר דעת תמלא את מלכות, ה"ארץ".

Isaiah 11:9 ישעיהו י"א:ט'

לֹא־יִרְעוּ וְלֹא־יִשְׁחִיתוּ בְּכָל־הָר קִדְשֵׁי כִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת־חַיָּהּ Havayah כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים:

They shall not hurt nor destroy In all My holy mountain; For the earth shall be full of the knowledge of the L-RD, As the waters cover the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י יא, ט.

140 כי מלאה הארץ דעה

במדרש הנעלם מתפרש מקום מגוריו של יצחק ליד באר לחי רואי כביאה להכיר את חיי העולמות, ולהשיג את מה שלא הושג בעולם הזה, ככתוב: "כי מלאה הארץ דעה".

Zohar, Chayei Sara 19:196-200 ספר הזהר, חיי שרה י"ט:קצ"ו-ר'

141 כי מלאה הארץ דעה

רבי יהודה אומר שהקדוש ברוך הוא יגלה את סתרי התורה העמוקים בזמן מלך המשיח, משום ש"מלאה הארץ דעה".

Zohar, Vayikra 58:386-60:396 ספר הזהר, ויקרא נ"ח:שפ"ו-ס"ז:שצ"ו

Said R. Judah: 'G-d will one day reveal the hidden mysteries of the Torah, namely, at the time of the Messiah, because "the earth shall be full of the knowledge of the L-rd like as the waters cover the sea" (Isa. 11, 9), and as it is written, "They shall teach no more every man his neighbour and every man his brother, saying, Know the L-rd, for they shall all know me, from the least of them to the greatest of them" (Jer. 31, 34)'

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

142 כי מלאה הארץ דעה

רבי אבא בוכה על כך שאור התורה יעלה לשמים כאשר רבי שמעון יסתלק, אך אומר שדבריו יאירו בעולם עד בוא מלך המשיח, "ואז כתוב: ומלאה הארץ דעה את הוי'".

Zohar, Yitro 1:18-28 ספר הזהר, יתרו א':י"ח-כ"ח

Then R. Abba put his hands on his head, wept again, and said: 'The light of the Torah now reaches the highest throne in heaven. But who will light the lamp of the Torah when the Master shall have passed away? Woe to the world which will be orphaned without thee. However, the words of the Master will shine in the world until King Messiah appears, when " the earth shall be full of the knowledge of the L-rd as the waters cover the sea" (Isa. 11, 9)'

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

143 שיהיו שוים בקומתם

הלכנה אמרה לפני ה': "ריבונו של עולם, האם שני מלכים יכולים להשתמש בכתר אחד?" ונאמר לה למעט את עצמה. אדמו"ר הזקן מלמד

151 ובוהר פי ויקרא דכ"ג ע"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אמר ר' יהודה זמין קוב"ה לגלגה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא בגין דמלגה הארץ כו' — ביאור מחסיד בכת"י.

152 עוד נז' במ"ה . . דק"ל . . דס"ח ע"א

ההערה אומרת שהצמח צדק העתיק שם את הקטעים האלה ממדרש הנעלם.

הערת קה"ת

— במדרש הנעלם. נעתקו באוה"ת נ"ך כרך א ע' קפט ואילך. "מסיים כי מלאה הארץ דעה את ה' שאותם המים תמיד מגדילים הידיעה בעולם" — ביאור מחסיד בכת"י.

153 יתרו דס"ח ע"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ארים ידוי על רישי ר' אבא ובכה א' נהירו דאורייתא סלקא השתא עד רום רקיע דכרסייא עילאה לבתר דיסתלק מר מעלמא מאן ינהיר נהירו דאורייתא ווי לעלמא דישתאר יתום מינך אבל מילין דמר יתנהירו בעלמא עד דייתי מלכא משיחא וכדין כתי' ומלאה הארץ דעה את ה'. ע"ש — ביאור מחסיד בכת"י.

154 ובזמן בית ראשון שהיתה שכינה בין שני בדי ארון

כותי שאל את רבי מאיר כיצד מי שעליו נאמר "הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא" יכול לדבר עם משה מבין שני בדי הארון. אדמו"ר הזקן מביא את הדימוי כדי לתאר את התגלות השכינה בבית המקדש הראשון.

Bereshit Rabbah 4:4 בראשית רבה ד:ד'

... (כג): "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון א"ל הבא לי מראות גדולות א"ל ראה בבואה שלך בהן ראה אותה גדולה א"ל הבא לי מראות קטנות הביא לו מראות קטנות א"ל ראה בבואה שלך בהן ראה אותה קטנה א"ל מה אם אתה שאתה בשר ודם ואתה משנה עצמך בכל מה שתדע מי שאמר והיה העולם ברוך הוא עאכ"ו הוי כשהוא רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכשהוא רוצה היה מדבר עם משה מבין שני בדי הארון א"ר חנינא ...

A certain Samaritan asked Rabbi Meir, saying to him: 'Is it possible that the upper waters are suspended by the word of G-d?' He said to him: 'Yes.' He said to him: 'Bring me a tube with water.' He brought him a tube with water. He placed a gold plate on top if it, and the water did not stay in place; [he placed] a silver plate, and the water did not stay in place. When he put his finger on top of it, the water stayed in place.

... He

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר ד, ג, ה, ו.

155 הנשים שהיו מבכות את התמוז

בחזון בית המקדש מראים ליחזקאל "את הנשים היושבות ומבכות את התמוז" — אחד המעשים המתועבים שנהגו בירושלים לפני החורבן.

Ezekiel 8:14 יחזקאל ח:י"ד

וַיָּבֹא אֶתִי אֶל־פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־Havayah אֲשֶׁר אֶל־הַצִּפּוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת מִבְּכוֹת אֶת־הַתְּמוּז:

שבעתיד מלכות וז"א ישונו לחלוק כתר אחד.

Chullin 60b חולין ס' ב

הערת קה"ת

חולין ס, ב.

144 שיהיו שוים . . ויהיה בה השפעת הדעת

ההערה מפנה לדיון של הצמח צדק שם על כך שמלכות תהיה שווה למוז"א לעתיד לבוא, כאשר הדעת תושפע בה.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת פ' ואתחנן ע' קעה.

145 בהשמטות דחלק א' ססיי כ"ה

ההערה אומרת שנוסח הקטע הזה מהשמטות הוזהר מובא שם בידי הצמח צדק.

הערת קה"ת

הלשון נעתק באוה"ת נ"ך כרך א ע' קפה ואילך.

146 על ניסוך המים

שם מציין הצמח צדק בעניין ניסוך המים: "ועיין בעניין ניסוך המים בלקוטי תורה, בדרוש 'ושאבתם מים בששון', הדרוש השני".

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך ע' קפט מציין ע"ז: "ועיין מענין ניסוך המים בלקו"ת בד"ה ושאבתם מים בששון דרוש השני".

147 כמים לים מכסים

מדרש הנעלם מתאר את התקופות שהצדיקים יעברו בעתיד; בראשונה תתרבה החכמה בעולם, והם ישיגו את מה שלא השיגו בעולם הזה, "כמים לים מכסים".

Zohar, Toldot 8:69-72 ספר הזהר, תולדות ה':ס"ט-ע"ב

148 ובז"ג

ההערה מבארת את ראשי התיבות כ"ובוזהר העיקרי", ומציינת שהקטע מועתק שם עם הגהות הצמח צדק.

הערת קה"ת

— ובוהר גדול — נעתק באוה"ת נ"ך כרך א ע' קפט עם הגהות.

149 וידע אדם עוד את אשתו

"וידע אדם עוד את אשתו, ותלד בן ותקרא את שמו שת". הוזהר המובא כאן מפרש שהדברים נאמרו על הזמן העתידי לבוא.

Genesis 4:25 בראשית ד:כ"ה

וַיַּדַּע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹקִים וְרַע אַחֵר תַּחַת הַכֹּל כִּי תָרַגּוּ קַיִן:

And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for G-d hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

150 ודק"מ סע"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

דתנינן ארבע תקופות כו' יעברו הצדיקי לע"ל. הא' אותו זמן ישגא החכמה בעולם ושיגו השגה מה שלא השיגו בזה העולם כו' השגת הצדיקי לע"ל יותר ממלאכי השרת דכתי' כמים לים מכסים ע"ש — ביאור מחסיד בכת"י.

תחינה, בכוכב לעמי".

Ezekiel 13:19 יחזקאל י"ג:י"ט

וְתַחֲלֹנָה אֶתִּי אֶל־עַמִּי בְּשַׁעֲלֵי שְׁעָרִים וּבִפְתּוֹתֵי לֶחֶם לְהַמִּית נַפְשׁוֹת
אֲשֶׁר לֹא־תָמוּתָנָה וּלְחַיּוֹת נַפְשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא־תַחֲיֶינָה בְּכַבֹּכְכֶם לְעַמִּי שְׁמָעִי
כְּזָב:

And ye have profaned Me among My people for handfuls of
barley and for crumbs of bread, to slay the souls that should
not die, and to save the souls alive that should not live, by
your lying to My people that hearken unto lies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

160 במדרש הנעלם דק"ל סעי"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

וישב יצחק עם באר לחי ראי עם ידיעת החי שהוא חי העולמים לדעת
ולחשיג מה שלא חשיג בעוה"ז הה"ד כי מלאה הארץ דעה ע"ש — ביאור
מחסיד בכת"י.

פסוקה 22

161 אנשי רכיל

בין חטאי ירושלים שהנביא מונה נאמר: "מלשינים היו בין למען שפוך דם".

Ezekiel 22:9 יחזקאל כ"ב:ט

אֲנָשִׁי רְכִיל הָיוּ כִּי לְמַעַן שְׁפֹךְ־דָּם וְאֶל־הַהָרִים אָכְלוּ כִּי זְמָה עָשׂוּ
בְּתוֹכָהּ:

In thee have been talebearers to shed blood; and in thee
they have eaten upon the mountains; in the midst of thee
they have committed lewdness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

162 אם לא גמלו רעה

"אל תריב עם אדם חנם, אם לא גמלך רעה". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי
כדי לתאר שנאה שאין לה סיבה, והיא נגד הטבע.

Proverbs 3:30 משלי ג':ל'

אֶל־[תְּרִיב] (תְּרִיב) עִם־אָדָם חָנָם אִם־לֹא גָמְלָךְ רָעָה:

Strive not with a man without cause, If he have done thee no
harm

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 23

163 ואת רוח הטומאה אעביר

"וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". אדמו"ר הזקן קושר
את סילוק הטומאה העתידי הזה להתגלות אור הסוכב כל עלמין.

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב'

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמָר הִי צְבָאוֹת אֶכְרִית אֶת־שְׁמוֹת הָעִצְבִּים מִדֶּהָאָרֶץ
וְלֹא יִזְכָּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטָּמְאָה אֶעְבִּיר מִדֶּהָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts,
That I will cut off the names of the idols out of the land, And
they shall no more be remembered; And also I will cause the
prophets And the unclean spirit to pass out of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Then He brought me to the door of the gate of the L-RD'S
house which was toward the north; and, behold, there sat the
women weeping for Tammuz

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

156 ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים

העם במצרים אומרים לירמיהו: "מאז חדלנו להקטיר למלכת השמים ולנסך
לה נסכים, חסרנו כל". אדמו"ר הזקן מכנה אמונה זו הפיכת האמת.

Jeremiah 44:18 ירמיהו מ"ד:י"ח

וּמִן־אֵז חָדַלְנוּ לְקַטֵּר לַמֶּלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסֶּהֱ־לָהּ נִסְכִּים חָסַרְנוּ כָּל וּבִחְרָב
וּבְרָעַב תָּמַנּוּ:

But since we let off to offer to the queen of heaven, and to
pour out drink-offerings unto her, we have wanted all
things, and have been consumed by the sword and by the
famine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

157 מרב כל

הקללות באות "תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה ובטוב לבב
מרב כל". זה, אומר אדמו"ר הזקן, היה הטעם האמיתי לכך שחסר להם
הכול.

Deuteronomy 28:47 דברים כ"ח:מ"ז

תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עַבַדְתָּ אֶת־הו' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מֵרַב כָּל:

because thou didst not serve the L-RD thy G-d with joyful-
ness, and with gladness of heart, by reason of the abundance
of all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

158 בשעלי שעורים ובפתותי לחם

רש"י מסביר ש"שעלי שעורים" הם מידה, וש"פתותי לחם" הם השכר
שנטלו נביאות השקר; ואת "להמית" הוא מפרש כהכרזה על אנשים שלא
ימותו שהם ימותו, "כי כוב היו קסמיכם".

Rashi on Ezekiel 13:19 רש"י על יחזקאל י"ג:י"ט

בְּשַׁעֲלֵי שְׁעוּרִים. כְּמוֹ "מִי מִדָּד בְּשַׁעֲלֵי מִים" (ישעיהו מ:יב),
אוּנְגִיאוּלֹנִיָּאָ"ש בְּלַעֲזִי, לְשׁוֹן אַחֵר: לְשׁוֹן מִדָּה: וּבִפְתּוֹתֵי לֶחֶם.
אִיאֲנַפִּיצָ"ש בְּלַעֲזִי, שְׂאֵתָן נוֹטְלוֹת בְּשִׁכְרָן: לְהַמִּית נַפְשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא
תָמוּתָנָה. כְּלוּמַר, לֵאמֹר עַל נַפְשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא תָמוּתָנָה: אֵלוּ יָמוּתוּ,
וְלֵאמֹר עַל אֲשֶׁר לֹא תַחֲיֶינָה: יָחִיו; כִּי קִסְמִיכֶם שֶׁקֶר, וְעַמִּי מְקַבְּלִים אֶת
קִסְמֵי כְזָב שֶׁלָּכֶם:

like (Isa. 40:12): "Who mea- for fistfuls of barley Heb
Jaloynes in Old French, " (בְּשַׁעֲלֵי)?", sured water with his fist
double-handfuls. Another explanation: an expression of a
measure. and for morsels of bread E an piyezes in Old
French, and with morsels, that you take as your fee. to slay
souls that will not die i.e., to say about souls that will not die,
"These will die," and to say about souls that will not live,
"These will live," for your divinations are false, and My peo-
... ple accept your false

Vocalized Edition (CC0) • The Judaica Press complete Tanach with Rashi,
translated by A. J. Rosenberg (CC-BY)

159 בשעלי שעורים ובפתותי לחם להמית נפשות אשר לא תמותנה

יחזקאל מוכיח את נביאות השקר המחללות את ה' "בשעלי שעורים
ובפתותי לחם, להמית נפשות אשר לא תמותנה ולחיות נפשות אשר לא

פסוקה 24

164 היום לעשותם

"ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם". אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "היום": הגילוי העתידי מושג באמצעות המעשים שנעשים עכשיו.

Deuteronomy 7:11 דברים ז':יא

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 וזאת המצוה כו' לעשות בארץ

"וזאת המצוה והחוקים והמשפטים... לעשות בארץ". אדמו"ר הזקן מפרש את "בארץ" כהמשכת המצוות אל האמונה, הנקראת ארץ.

Deuteronomy 6:1 דברים ו':א

וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

Now this is the commandment, the statutes, and the ordinances, which the L-RD your G-d commanded to teach you, that ye might do them in the land whither ye go over to possess it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

166 ורעה אמונה

"בטח בה' ועשה טוב, שכן ארץ ורעה אמונה". החסידות מפרשת זאת כטיפוח האמונה וחיווקה.

Psalms 37:3 תהילים ל"ז:ג

בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׂכָן־אֶרֶץ וְרַעַה אֱמוּנָה:

Trust in the L-RD, and do good; dwell in the land, and cherish faithfulness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

167 וידעת היום והשבות

"וידעת היום והשבות אל לבבך". כעת אדמו"ר הזקן מסביר זאת כהמשכת הדעת אל האמונה.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וַיְדַעַת הַיּוֹם וְהַשְׁבֹּת אֶל־לִבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשֵׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

168 אם אין בינה אין דעת

"אם אין בינה, אין דעת". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על הדעת התחתונה, שמקורה בבינה.

Pirkei Avot 3:17 משנה אבות ג':יז

... אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראתה. אם אין יראתה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה. אם אין תורה, אין קמח. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה מפעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז) והיה כערער כערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו, למה הוא ...

Rabbi Elazar ben Azariah said: Where there is no Torah, there is no right conduct; where there is no right conduct, there is no Torah. Where there is no wisdom, there is no fear of G-d; where there is no fear of G-d, there is no wisdom. Where there is no understanding, there is no knowledge; where there is no knowledge, there is no understanding. Where there is no bread, there is no Torah; where there is no Torah, there is no bread. He used to say: one whose wisdom ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסוקה 26

169 אתה הראת לדעת

"הוראת לדעת כי הוי' הוא ה'". אדמו"ר הזקן מזהה זאת עם הדעת התחתונה.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אֲתָה הָרַאָתָּ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

170 צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני

"צו את בני ישראל ואמרת אליהם: את קרבני לחמי לאשי". כך נפתח המאמר בלקוטי תורה, פינחס, העוסק בהמשכת האור הטרנסצנדנטי בעולם הזה.

Numbers 28:2 במדבר כ"ח:ב

צו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קִרְבָּנִי לַחֲמִי לְאִשִּׁי יִיחָדִי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:

Command the children of Israel, and say unto them: My food which is presented unto Me for offerings made by fire, of a sweet savour unto Me, shall ye observe to offer unto Me in its due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

171 ורעה אמונה

"שכנו בארץ ורעו אמונה": המשכת האור הטרנסצנדנטי אל האמונה,

בעולם הזה.

Psalms 37:3 תהילים ל"ז:ג'

בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה:

Trust in the L-RD, and do good; dwell in the land, and cherish faithfulness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

172 כי הוי' הוא האלקים

"וידעת היום והשבת אל לבבך כי הוי' הוא ה' (אלקים)". אדמו"ר הזקן מזהה זאת עם הדעת העליונה, המכירה בכך שהטרנסצנדנטי והאימננטי הם אחד.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

173 עתיק יומין הוא סוכ"ע הוא האלקים וכולא הוא חד

באדרא רבא מצטט הוזהר את הפסוק "וידעת היום ... כי הוי' הוא אלקים" ומסביר: "הוי' — עתיק יומין הוא אלקים, והכול אחד".

Zohar, Idra Rabba 46:325-50:335 ספר הוזהר, האדרא רבא מ"ו:שכ"ה-נ"שלי"ה

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Sefer Etz Chaim (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Vocalized Edition (CC0); The Judaica Press complete Tanach with Rashi, translated by A. J. Rosenberg (CC-BY)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/5/](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/5/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק